

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav jižní a centrální Asie
Indologický seminář

Bakalářská práce

Katarína Džunková

Obraz Indie v staršej slovenskej literatúre

Image of India in old Slovak literature

Praha 2012

vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Štípl

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24.5.2012

Katarína Džunková

Obsah

Úvod.....	4
0. Vývojové fázy myslenia o Indii v slovenskej literatúre.....	6
0.1. Počiatky slovenského záujmu o Indiu.....	7
1. „India je prenárodu matka.“ Obraz Indie v diele Jána Hollého (1785-1849).....	8
1.1. India ako pravlasť Slovanov.....	9
1.2. Slovanský a védsky panteón. Hľadanie jazykových podobností.....	11
1.3. Indické motívy v príležitostných a oslavných básňach.....	12
2. Hľadanie vedeckej maximy u P.J. Šafárika (1795-1861).....	14
3. Zanietenosť a jej mantinely u J. Kollára (1793-1852).....	20
3.1. India v Kollárovom básnickom diele.....	20
3.2. Mytológia ako ohnisko Kollárovej vedeckej činnosti.....	22
3.2.1. Motívy Šivu.....	23
3.2.2. Trimúrta.....	25
3.3. Poznámky ku kritike P.J. Šafárika a J. Kollára.....	26
4. So slovanstvom uprostred srdca. Obraz Indie v diele Ľudovíta Štúra (1815-1856).....	27
4.1. Kritika indického náboženstva a kastového systému.....	28
4.2. Kultúrny význam Indie.....	30
4.3. Štúrove poznámky k eposom.....	31
5. Indické motívy v dielach romatických básnikov.....	33
5.1. Andrej Sládkovič (1820-1872).....	34
5.2. Samo Vozár (1823-1850).....	37
6. Indické motívy v staršej slovenskej próze.....	39
6.1. Svetozár Hurban-Vajanský (1847-1916).....	39
6.2. Jonáš Záborský (1812-1876).....	41
6.3. Gustáv Reuss (1818-1861).....	42
7. India ako predmet jazykovedného, religionistického a etnologického výskumu ďalších slovenských autorov.....	44
7.1. Dodatky k fenoménu G. Reussa.....	44
7.2. Jazykovedné bádanie V. Paulínyho-Tótha.....	45
7.3. Záujem o Indiu v kontexte slovenskej ľudovej rozprávky.....	46
8. Čiastkové indické reálie v slovenskej literatúre.....	48
9. Záver.....	52
10. Zoznam použitej literatúry.....	54
10.1. Pramene.....	54
10.2. Literatúra.....	55
10.3. Elektronické zdroje.....	56
10. Anotácie.....	57

Úvod

Ak chápeme literatúru nielen ako zdroj a odraz krásna, ako vyplýva z mnohých estetických definícií, ale aj ako prostriedok šírenia osvetu a výchovy, odhalí sa nám za horizontom literárnych diel myšlienkový svet doby, v ktorej vznikali. O to sa usiluje aj táto práca, mapujúca obraz Indie v staršej slovenskej literatúre. Na základe umeleckého spracovania indických motívov a vedeckých otázok diskutovaných v literárnej obci naprieč asi štyrmi generáciami spisovateľov, ktoré do vymedzenia tejto práce spadajú, skúma príčiny záujmu a dostupnosť vedomostí o indickom subkontinente u súdobej slovenskej inteligencie.

Príčiny záujmu o Indiu pramenili spočiatku najmä v snahe potvrdiť starobylosť Slovanov v kontexte súperenia európskych národov v 19. storočí. Na počiatku tohto záujmu stál výskum sanskrtu a védскеj mytológie a hľadanie ich analógií v slovanstve. Ďalším dôvodom bola snaha vyzdvihnúť európsku, teda kresťanskú kultúru oproti ázijským civilizáciám. V prebehu 19. storočia bol záujem podnecovaný aj politicky – vzdelanci sa dívali na Indiu ako na britskú kolóniu s osudom podobným národom Rakúsko-Uhorska. Na konci 19. storočia podnietilo novú vlnu zánietenia pre východné filozofie hľadanie alternatívy k domácejmu katolicizmu, ale aj väčší kultúrny a zemepisný rozhľad obyvateľstva.

Východiskom práce boli literárne pramene, dostupné v Národnej knižnici a v Slovanskej knižnici v Prahe. Na túto tému doposiaľ nebola vypracovaná žiadna štúdia, ak vynecháme krátky prehľad A. Rácovej *Indologický vedecký výskum a popularizácia na Slovensku*,¹ zameraný primárne na slovenskú romistiku. Ako cenný zdroj digitalizovaných diel slúžil elektronický portál Zlatý fond denníka SME.² Indické motívy som v prameňoch vyhľadávala ručne, s vedomím, že fyzicky nie je možné postihnúť všetkých autorov staršieho slovenského písomníctva. Na záver som pre kontrolu použila prostredníctvom vyhľadávania kľúčových slov (napr. „India“, „indický“, „Himaláje“, „Ganga“) uvedený elektronický portál. Ako citačný zdroj ho uvádzam iba v prípade fyzickej nedostupnosti literárneho prameňa.

Pri klasifikácii autorov som vychádzala ako zo sekundárnej literatúry predovšetkým z dvoch diel – z prvého zväzku publikácie *Dejiny slovenskej literatúry* od I. Sedláka a z druhého zväzku diela *Dejiny slovenskej literatúry* S. Šmatláka. Na základe uvedených prehľadov som postupovala aj pri vymedzení pojmu *staršia slovenská literatúra*. Tvorí ju obdobie od konca 18. storočia do roku 1918 (niektorí autori toto vymedzenie presahujú). Rokom 1918 sa so vznikom novej republiky mení nielen téma diel, ale po nástupe nových

---

¹ Príspevok z konferencie *Stav výskumu a výuky mimoeurópskych kultúr na Slovensku*. Trenčín, 27. 11. 2003

² <http://zlatyfond.sme.sk>

masovo-komunikačných prostriedkov i funkcia literatúry. Koniec 18. storočia predstavuje vznik klasicistickej a teda už programovo národnej literatúry. Práca sa nevenuje výskumu slovenskej publicistiky a diel výlučne vedeckého charakteru.

Prvú časť tvoria štyria kľúčoví autori, ktorých tvorba – a teda i rôznorodosť záujmu o Indiu – boli také rozsiahle, že sa nezmestili do zaradenia podľa tematického kľúča. Obdobie klasicizmu z nich reprezentuje J. Hollý, J. Kollár a P. J. Šafárik. Obdobie romantizmu predstavuje L. Štúr. Ostatné kapitoly sú rozdelené podľa tematiky a žánru, v ktorých sa India vyskytovala: ako predmet religionistického, etnologického a jazykovedného výskumu; ako súčasť obrazov v literárnom jazyku poézie a prózy. Indiu skúmam aj ako motív v slovenskej poézii a aj v o niečo menej zastúpenej slovenskej próze. Pri väčšine autorov uvádzam na konci state zahraničné zdroje, z ktorých pri tvorbe vychádzali.

Rozsiahlejšie citácie textov a básnické útvary odlišujem z priestorových dôvodov menším typom písma, rovnakú príčinu má aj citovanie veršov v texte bez zachovania strofického členenia.

Práca má viac deskriptívny, než analytický charakter, pretože u mnohých autorov, zvlášť v prípade básnictva, nebolo vždy možné určiť presné inšpiračné zdroje s ohľadom na „licentia poetica“ autorov.

Som si vedomá, že pre veľký obsahový rozsah nepojala táto práca všetky slovenské diela do roku 1918, v ktorých sa zmienka o Indii mohla vyskytnúť.

0. Vývojové fázy myslenia o Indii v slovenskej literatúre

O Indiu sa slovenská literatúra sprostredkovane zaujímala už v stredoveku a to najmä ako o objekt misijného pôsobenia katolíckych svätých. Tento motív nachádzame ešte aj v oslavných básňach klasicistického básnika Jána Hollého (1785-1849).

Zlom nastal s rozvojom európskej vedy a s intenzívnym britským záujmom o svoju ázijskú kolóniu. Na rozdiel od západnej Európy, ktorá koncepciu Orientu de facto vytvorila svojimi politickými, obchodnými, vedeckými i umeleckými aktivitami (výskum Ázie bol jedným z nástrojov, ako tieto územia lepšie reštrukturalizovať a spravovať)³ a skúmala ho z pozície silnejšieho (učenci, misionári, obchodníci, vojaci); u slovanských národov vychádzal záujem o Indiu z celkom iných pohnútok. Prvá generácia národných buditeľov sa dívala na Indiu ako na „matku Slovanstva“ na základe jazykovedného a mytologického porovnávania. Tento názor zastával J. Hollý, J. Kollár a v ranom štádiu i P. J. Šafárik. Práve Šafárik je príkladom revízie tohto indického nadšenia, keď v neskorších dielach pôvod Slovanov z Indie vyvracia. Jazykovedný záujem o Indiu, vychádzajúci z nemeckých, poľských a českých zdrojov, pretrval hlboko do 19. storočia, o čom svedčia práce V. Paulínyho-Tótha. Tieto výskumy majú v národnom kontexte mimoriadny význam, pretože na Slovensku sa na rozdiel napr. od hebraistiky, indológie nevenovala žiadna inštitúcia.

Literárny záujem o Indiu začal prekladom časti Mahábháraty slovenského vzdelanca Štefana Tamaška. V priebehu 19. storočia nachádzame mnohých autorov, ktorý sa indickou literárnou tradíciou zaoberali (Ľ. Štúr, J. Záborský, J. Král, S. H. Vajanský). Prvotný obdiv k Indii vystriedali kritické stanoviská, ktoré vyzdvihovali usporiadanú európsku kultúru oproti ázijskej. Toto akoprvý vytkol Ľ. Štúr a ako prvý sa venuje Indii aj z politického a sociálneho hľadiska, keď kritizuje kastový systém. Obdobie romantizmu bolo pre indické motívy najpriaznivejšie, lebo už zo svojej povahy sa zaujímalo o cudzie krajiny a kočovníctvo. Istý podiel tu mohol mať i vznik slovenskej romistiky.

J. Záborský sa v 19. storočí venuje Indii aj kvôli kritike britského kolonializmu – v osude koloniálnej Indie vidí osud utlačovaných národov v Uhorsku. Motív utlačovaných kást zaujal aj A. Sládkoviča, ktorý sa citový svet nízko postaveného človeka snažil vyjadriť v básni Indián.

---

³ Said, E. W. *Orientalismus*. Praha: Paseka, 2008, str. 11.

Kultúrna skúsenosť, ktorú akiste rozširovali i cestopisy (napr. G. Reuss), kuchárske knihy a správy z misií, stúpala v priebehu 19. storočia až natoľko, že sa India stala bežnou súčasťou umeleckých obrazov (P. O. Hviezdoslav, S. H. Vajanský, I. Krasko...) alebo dokonca niektoré z básnických skladieb boli priamo situované do Indie (A. Sládkovič).

Od poslednej tretiny 19. storočia sa opäť dvíha filozofický a náboženský záujem o Indiu, tentokrát však za účelom potlačiť tradičnú kresťanskú vieru. Impulzom bola činnosť Teozofickej spoločnosti vo Viedni, s ktorou sympatizoval polyglot a pacifista J. Maliarik a dvaja prívrženci L. N. Tolstého – lekári a prekladatelia z ruštiny A. Škarvan a D. Makovický.

0.1. Počiatky slovenského záujmu o Indiu

Počiatky záujmu slovenskej inteligencie o Indiu siahajú do stredoveku, podobne ako v ostatnej Európe, aj v Uhorsku sa Orient spájal predovšetkým s obchodom, misionárskou činnosťou a záujmom vzdelancov. To sa začalo odzrkadľovať aj v literárnych dielach. Indiu nachádzame ako súčasť prirovnania v štátoprávno-filozofickej básnickej skladbe *O svetskej vrchnosti (De magistratu politico)* humanistického básnika Martina Rakovského (1535-1579) roku 1574. Pri popise uhorského kráľovstva uvádza: „*Kráľovstvo toto bohatstvom a zemskými plodmi/ nemôže India predčiť a chválou ni italské kraje...*“⁴ S východnými filozofiami bol oboznámený filozof a lekár Ján Jesenius (1566-1621), ktorý počas lekárskej praxe vo Vratislavi napísal roku 1593 dielo *Zoroaster*, kde inšpirovaný pojмами starej iránskej kozmogónie predostieral svoju panteistickú filozofiu.⁵ O orient sa zaujímal aj dvorský radca Márie Terézie a riaditeľ Dvorskej knižnice vo Viedni A. F. Kollár (1718-1783).

Vlna „renesancie“ záujmu o Indiu, podnietená v 18. storočí európskymi misionármi, okrem iných aj českým jezuitom K. Přikrylom (1718-1785), zasiahla aj slovenskú inteligenciu. V okruhu spisovateľov okolo katolíckeho kňaza a jazykovedca Antona Bernoláka (1762-1813), ktorí sa od roku 1792 združovali v spolku Slovenské učené tovaríšstvo, India zaujala najväčšieho klasicistického básnika Jána Hollého. Hollý sa k nej obracal pri pátraní po koreňoch Slovanstva, rovnako ho zaujali poznatky o sanskrte a jeho podobnosti so slovanskými jazykmi uverejnenými v revue *Krok*. V Hollého diele zároveň nájdeme aj dve ódy venované svätcom pôsobiacim v Indii. V náučno-populárnych dielach

---

⁴ Rakovský, M.: *O svetskej vrchnosti*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 5.5.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/408/Rakovsky_Spis-10-O-svetskej-vrchnosti/8

⁵ Bodnár, J. *Dejiny filozofického myslenia na Slovensku*. Bratislava: Veda, 1987, str. 77.

informoval o indickom pôvode plodín aj kňaz a spisovateľ J. Fándly. Misijnú účasť v Indii zdokumentoval cyklom článkov *Zo Slovenska do Východnej Indie* P. O. Silaši, publikujúci v časopise *Orol* roku 1876. Silaši píše o povolaní z Ríma k misijnej činnosti na Srí Lanke.⁶

Pátranie po starobyľom pôvode slovanstva (podnietené národným obrozením v Európe a úvahách o slovanstve od nemeckého filozofa J. G. Herdera) podnietilo aj panoramatické dielo evanjelického kňaza a vzdelanca Juraja Papánka *Historia gentis Slavae* (1780), vyzdvihujúce Slovensko ako „jadro“ Slovanov.⁷ O šesť rokov vydal sir W. Jones knihu *The Sanscrit language*,⁸ ktorá vyvolala obrovský záujem európskych filológov. Kým pre britských vedcov to bol predovšetkým ďalší z kľúčov k histórii indickej kolónie, slovanským vzdelancom dával sanskrt priestor na úvahy o vlastnom jazyku a mytológii. To, že slovenskí vzdelanci reagovali na súdobé poznatky v tejto oblasti, nachádzame v korešpondencii J. Hollého, ale aj v korešpondencii J. Dobrovského s evanjelickým farárom pôsobiacim na Dolnej zemi, Jurajom Ribayom roku 1790.⁹

Prelomovou osobnosťou v šírení indickej kultúry bol bratislavský rodák, indológ, jazykovedec a prekladateľ, Štefan Ján Tamaško (1801-1881).¹⁰ Študoval teológiu vo Viedni a arabčinu a sanskrt v Göttingene. Pôsobil ako pedagóg na západnom Slovensku, kde sa venoval indickým jazykom a prekladom poézie. Jeho najvýznamnejšou prácou bola gramatická príručka *De causis linguae Sanscritae*, ktorá vyšla súkromne v roku 1831 v Bratislave.¹¹ Tamaško sa pokúšal o preklad vybraných častí Mahábháraty, ktoré však zostali iba v rukopise.

1. „India je prenárodu matka.“ Obraz Indie v diele Jána Hollého (1785-1849)

Jeden z najvýznamnejších básnikov, zakladateľ slovenskej lyriky, tvorca autorského prístupu, kde sa osobný zážitok premieta do vzťahu s transcendentným, Ján Hollý (1785-

---

⁶ Silasi, P. O. *Zo Slovenska do Východnej Indie*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 5.5.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1716/Silasi_Zo-Slovenska-do-Vychodnej-Indie/1

⁷ Sedlák, I. a kol. *Dejiny slovenskej literatúry*, zv. 1. Martin: Matica slovenská, 2009, str. 195.

⁸ Toto dielo britského filológa, v ktorom vysvetľuje podobnosti medzi sanskrtom, starou gréčtinou a latinčinou, sa pokladá za základ porovnávacej jazykovedy. Spolu so spisom K. Příkryla *Principia linguae brahmanicae* urobilo silný dojem na J. Dobrovského a dalo podnet na začiatok štúdia sanskrtu.

⁹ *Vzájemné listy Josefa Dobrovského a Jiřího Ribaye z let 1783-1810*. Praha: Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1913.

¹⁰ *Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*. Praha: Libri, 1999.

¹¹ Jej výtlačok je majetkom Rakúskej národnej knižnice.

1849), sa okrem rozsiahlej básnickej a prekladovej tvorby (dodnes neprekonane preložil dielo Vergília, Teokryta, Homéra, Ovídia, Tyrtaiu, Horácia...),¹² zapísal do slovenskej literatúry troma eposmi: *Svatopluk* (1833), *Cirillo-Metodiada* (1835) a *Sláv* (1839).¹³ Zmienky o Indii nachádzame priamo v epose *Svatopluk* a nepriamo v ostatných eposoch. Motívy, prečo sa Hollý zaoberal Indiou by sme mohli rozčleniť na historické, jazykové a mytologické.

1.1. India ako pravlasť Slovanov

Hollý sa na napísanie rozsiahleho národného eposu *Svatopluk* dlho pripravoval. Svedčí o tom aj list z roku 1829 jazykovedcovi M. Hamuljakovi, kde ho informuje o priebehu svojej práce a o pasáži o pôvode Slovanov. Teóriu o príchode z Indie poznal Hollý už dávno pred napísaním eposu, inšpiroval sa dielom J. Papánka *Historia gentis Slavae*. Po korešpondencii s Hamuljakom ľutuje, že svoje poznatky nestihol zrevidovať a umelecky stvárniť podľa najnovšej publikácie P. J. Šafárika *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki*¹⁴: „(Kniha) Bola bi sa mi zešla sedmem speve Svatop., kde je historia o Slovanoch, odkad pošli, ale však sem sa od něho predca neodchilil...“¹⁵

Dôkazom toho, akú veľkú vážnosť prikladal Hollý tejto otázke, je fakt, že príchodu Slovanov do Európy venuje v *Svatoplukovi* pasáž v rozsahu 541 veršov. Slovania pochádzajú zo starovekej Indie, odkiaľ sa po vyschnutí toku mohutnej rieky¹⁶ vyčlenili ako samostatný kmeň a putovali do Európy. Indiou sa tu potvrdzuje starobylosť slovanskej civilizácie oproti nemeckej (bavorskej). Hollý vyzdvihuje Veľkomoravskú ríšu ako kráľovstvo Slovákov na čele so Svätoplukom, ktorý vedie okrem mocenského zápasu s Nemcami aj zápas mravný, o víťazstvo statočného princípu v človeku.¹⁷ Epos sa začína vyjadrením autorovho zámeru:

„Spívám, jak hroznú Svatopluk na Karolmana véd'el
Vojnu; i jak vířaz, seba aj svůj od jeho vládi
Osvobodiv národ, něpodľehlí stal sa panovník;
A zmužilích velké založil královstvo Slovákov.“¹⁸

¹² Sedlák, I. a kol. *Dejiny slovenskej literatúry*, zv. 1. Martin: Matica slovenská, 2009, str. 301.

¹³ ibidem, str. 302.

¹⁴ Šafárik, P. J. *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki*. Kráľovská tlačiareň vo Viedni, 1828.

¹⁵ Ambruš, J. *Korešpondencia Jána Hollého*, Martin: Matica slovenská, 1967, str. 53

¹⁶ Možná narážka na vyschnutie rieky Sarasvatí.

¹⁷ Sedlák, I. a kol. *Dejiny slovenskej literatúry*, zv. 1. Martin: Matica slovenská, 2009, str. 302.

¹⁸ Hollý, J. *Dielo*. Výber zost. a chron. sprac. J. Štibraný, zv. 2 Bratislava: Tatran, 1985, str. 178.

Pokračuje invocáciou, teda vzývaním Umky, básnikovej múzy a starého slovanského božstva zároveň. So Svätoplukom sa stretávame až v nemeckom väzení, kde ľutuje svoje previnenia (t.j. túžbu po moci), až dostane od panovníka Karolmana možnosť prepustenia s podmienkou, že sa ožení s nemeckou princeznou. Keď na slávnostnom zhromaždení nemecký bard dospieva pieseň o pôvode Bavorov, kráľ vyzve Svätopluka, aby aj on podobne zaspieval o dejinách svojho národa: „*Neb všelicho slícháme o ňem; však predca ňemáme istotnú vedomosť, odkád ste vi dostali púvod.*“ Svätopluk teda začína rozprávanie, ako ho počul ešte v detstve od pohanského kňaza Ctislava:

*„India najprvá je nášeho prenárodu matka,
Najprvní púvod. Šťastná dozaista to zem je,
A príliš bohatá; i na krásu a úrodu predná,
Tak že sa jej žádná ňevirovná ve sveťe krajna;
V pravd'e i rozkošným sa rajem sveta môže nazívať:
Neb na čo len pomislíš a za čím len v srdci zatúžíš,
Všeckím v najvatšej hojnosti a zbitku oplívá.
Tam dvakrát v roce žnú, ano místami ňekdi i trikrát;
Ňekd'e aňiž ňesejú, sama od seba ríža virostá.
Tam zlata, stríbra, drahích kameňov sa i tolko nachádzá,
Kolko rizého u nás po brehoch rék písku je vídat';
Však takové si u ňích ňevšímá pokladi ňikdo:
Neb na čo tam poklad, kd'e majú, čo je potreba všeco.“¹⁹*

Ďalej pokračuje rozprávaním o obyvateľstve:

*„Tam ľud veľmi dobrí, dokonálí, míru milovník,
Ke všemu spôsbní, v každěj umelosťi prebehli:
Lud krotkí a říhí, ščedří nad míru ku hostom.“²⁰*

Svätopluk rozpráva, prečo musel ešte bezmenný slovanský ľud opustiť Indiu – kvôli obrovskej potope, ktorá sužovala kontinent a kvôli následnému suchu: „*Hrozná prišla suchosť a ňemírná slnka horúčosť:/Žáden déžd', žádná aňi len rosa ňechcela kapnuť.*“²¹ Hollý pri tom líči aj vyschnutie najväčších veľtokov: „*Sám ano Ind, veľká sama prespol'i zmenšala Ganga,/ A v šír vivlažovat' susedné prestala medze./ Skrotka vařil sa Behut, pospešni v úbehu*

¹⁹ Hollý, J. *Dielo Jána Hollého*. Prichyst. J. Ambruš, zv. 3. Trnava: Spolok Sv. Vojtecha, 1950, str. 89.

²⁰ ibidem

²¹ ibidem

Sedľeš/ Na dno sedol, že nohú ten i tento sa mohli prebrodnuť.“ Usadlé kmene sa teda šli poradiť k veľkému žrecovi, šedivému Vizvovi, „*Najstarší tenkrát čo bol kňaz; a veľmi pre veľkú/ Nábožnosť a život prísni, i pre veščbi, čo Bráma/ Najvyšší jemu boh poprál, v d'alekosťi vihlášen.*“ Slovania prosili Vizvu o radu, ako si nakloniť božstvo a ako zachrániť zem pred útrapami. Kňaz ich nabáda k pokániu a radí im, aby sa časť kmeňa vysťahovala do Európy. Dáva im rady k mravnému životu a nabáda ich, aby európskych starousadlíkov obdarovali darmi. Ich národu prorokuje slávnu budúcnosť pod menom „Slávi“.

Slovania medzi sebou ustanovili svojho vodcu „Sáma“, čím Hollý pravdepodobne narážal na historickú postavu franského kupca Sama, panovníka Samovej ríše v 6. storočí. V nasledujúcich veršoch Hollý popisuje mimoriadne pôsobivo presun Slovanov cez „*perzkú, chaldejskú a assirskú krajinu do Arménie*“.

1.2. Slovanský a védsky panteón. Hľadanie jazykových podobností.

V ostatných dielach sa Hollý k Indii nevyjadruje priamo, ale hojne sa k tematike venuje v dodatkoch a vysvetlivkách, ktoré boli vydávané k jeho eposom. V brožúrke *Vysvetlivky k eposu Cirillo-Metodiada* popisuje pod heslom „India“ súdoby subkontinent a uvádza niekoľko príkladov na etymológiu zo sanskrtu:

„Veľká krajina v Ázii 1300 míl dlhá a 600 široká, s ktorej najnivejši d'ejopisci Slávov úvádzajú, a púvod jejích bájoslová tam vihládajú; mnohé zaiste Slovákov slova ze starodávnú samskriťskú rečú sa zrovnávajú, k.p. bahutvan, bohatí; čáratí, čaratí; diad, d'ed; dan, dáň; d'iviťi, d'iviťi sa; gora, hora; gadaťi, hádaťi; hima, zima; kalužah, kaluža; manuž, muž; nebeh, ňebe; otrok, otrok; parah, para; sierota, sirota; žena, žena“²²

Rovnako aj v dodatku k eposu *Sláv* (1839) publikuje celú štúdiu s názvom *Bájosloví pohanských Slovákov*, kde hľadá podobnosti medzi starým slovanským a védskym náboženstvom. Popisuje tam pohanské obrady, jadro spisu tvorí abecedný zoznam božstiev.

„K víre najpodobnejšie je, že starí Slováci bohov svojích z Indie priňešli: nebo jako mnohé slova dávno vimretěj samskriťi ve slovenskéj reči sa nachádzajú: tak též ména ňekterích bohov u pohanských Slovákov z ménami indických bohov sa zrovnávajú, k. p. Morena u Indov Morana smrť. Vinášáňi a topeňi Moreni neb smrťi je známá slavnosť. Živa, Šiva též u Indov Šiva, bohiňa života; Triglav u Indov Trimurti; Parom u Indov Brama,

---

²²Hollý, J. *Dielo Jána Hollého*. Prichyst. J. Ambruš, zv. 4. Trnava: Spolok Sv. Vojtecha, 1950, str. 136.

Brahma atď. Krem toho u starších pohanských Slovákov jako u Indov ženi z mrtvím telom svojích mužov na hraňice sa hádzali a páľili.“²³

Perúna Hollý stotožňuje s Brahmom,²⁴ bohyňu Živu so Šivom. Pohanských kňazov nazýva žercami, odvodenými od slova, žertva, obeť: „*Sluhové bohov kňazi [...], vedľa znameňitosti bohov, ve veľkej vážnosti bivali u ľudu pre svoju múdrosť, učenosť a vikonávaní obradov pri božích službách. Mali právo dlhé bradi nosiť, núter do svaťini chrámu vchádzať, a v čas prinášaňá obet seďeť. Prebivali pri chrámoch, v posvatních luhoch a dúbravách, pri stromoch a studenkách v malích chalupkách. Živilí sa obetami, které sa jejích bohom prinášali. V posvatném háji ze staršími z ľudu súdi vikonávali, radi o obecné dobré védlí, v ustanoveňú pokoja a uzavreňú vojni prední hlas malí, sami do vojni a do boju chodívali; bolí též lekári ľudu, nade všeco aľe učitelí a obetníci (žerci od žertvi, obeti)...*“²⁵

Slovanské spaľovanie mŕtvych považuje za analogické Indii:

„*Najstarodávnejší Slováci mŕtvích páľivali na hraňicách. Ženi po smrti mužov svojích nechceli biť živé; aľe s nimi na hraňicách, jako u Indov, páľiť sa dávali. Oheň, čím slavnejší bol pohreb: tím vatší a dlž sa kládel, někdi za dva, za tri, za d'evať dňí bez prestáňá horel.*“²⁶

1.3. Indické motívy v príležitostných a oslavných básňach

Niekoľkoslovné odkazy na Indiu potom nachádzame aj v Hollého menších básnických útvaroch. V óde *Na Jura Obermajera (Jaké bivali někdi a jaké sú včil hodi)* popisuje, ako sa v minulosti hodovalo na panských oslavách. Uvádza dvojveršie:

„*Ťažkí pod zverinú, pod prišlím s Kalkuti ptákom,
pod slukmi, pod kvíčalmi stól mosí pukať.*“²⁷

„Vtákom z Kalkaty“ myslel básnik moriaka, špecialitu na panovníckych dvoroch.

Indiu Hollý spomína ešte v Katolíckom spevníku pri chválach misionárov a svätcov – svätého Františka Borgiu (zámena so sv. Františkom Xaverským)²⁸ a svätého Bartolomeja.²⁹

V básni *O sv. Franciškovi Borgiašovi viznavačovi* čítame o zásluhách svätého muža:

²³ ibidem, str. 109.

²⁴ Súčasný výskum sa pritom prikláňa k paralele s védskym Varunom. In: Filipický, J. *Encyklopedie indické mytologie: postavy indických bájí a letopisů*, Praha: Libri, 2007, str. 192.

²⁵ Hollý, J. *Dielo Jána Hollého*. Prichyst. J. Ambruš, zv. 5. Trnava: Spolok Sv. Vojtecha, 1950, str. 122.

²⁶ ibidem, str. 124.

²⁷ Hollý, J. *Dielo*. Výber zost. a chron. sprac. J. Štibráný, zv. 1, Bratislava: Tatran, 1985, str. 314 .

²⁸ Vlastným menom Francisco de Borja y Aragon (1510-1572) – španielsky jezuitský duchovný, generál, muž mimoriadnej aktivity a zakladateľ jezuitských provincií po celom svete. Borgiaova misijná činnosť v Indii však nie je doložená, Hollý si zrejme pomýlil svätca pomýlil so sv. Františkom Xaverským.

„Rádu najvyšším proti vóli správcom
Zrúdení množšé založíš pre bratrov
Bidla; jích polským a našlím uvádzáš
Indie krajnám.“³⁰

V básni *O sv. Bartolomejovi apoštolovi* vyzdvihuje apoštola ako mučeníka, ktorý obrátil na vieru obyvateľstvo Indie a Arménska:

„Ó v apoštolskej cvičení ňebeským
Hñed' samím Majstrem škol'e, Bartoléme,
Jak ťi los padnul zmučeného kážeš
V Indii Krista.“³¹

Hollý poznal Herderove teórie o úlohe slovanstva. Z poľských vzdelancov naňho pôsobili: W. Surowiecki, I. B. Rakowiecki, W. A. Maciejowski, s poľskou inteligenciou udržiaval aj korešpondenciu. V epose *Svätopluk* a ďalej v *Žalospevoch a Ódach* vidíme inšpiráciu v diele J. Kollára a P. J. Šafárika. „*Od druhého desaťročia veľké množstvo spisovateľov hlása tieto nové názory: M. Majewski: 'O Slawianach i ich pobratymcach' (1816); Ant. Jungmann: 'O sanskritu' (1821) a Jozef Jungmann v štúdiách o indickej prozódii; Kollár: 'Dobré vlastnosti národu slovanského' (1822), 'Slávy dcera' (1824), a najmä r. 1832 i s 'Výkladom...'.*“³² Zachovali sa priame doklady, že Hollý mal o týchto objavoch informácie. V liste z 9. 4. 1828 vzdelancovi J. Palkovičovi píše, že síce nečítal knihu *De affinitate linguae Graecae et Slavicae*, ale pozorne sledoval revue Krok, zvlášť „*Krátkí prehled prozodie a metriki indickej, vítah samskritskej grammatiki z Nala,*“³³ k líbému zrovnáňú z vlastenskú rečú. *S tohoto posledného, obzľáštne ale s prvého poznat veľkú príbuznosť slovenčini k samskritu.*“³⁴ Palkovič zrejme po diskusii o pôvode slovanských slov, odporúča Hollému knihy o spoločných koreňoch s gréčtinou. O podobnosti slovanských a indických jazykov píše: „*Toto že i skusenost potvrzuje. Pan F. Brezowski, včil majster sustružnicki v Zagrahe,*

---

²⁹ Svätý Bartolomej, jeden z Ježišových učeníkov, evanjelizoval územie Turecka, Arabského polostrova, Iránu a Arménska, kde bol umučený. Jeho možné pôsobenie v Indii uvádza historik Eusebius v 4. storočí.

³⁰ Hollý, Ján: *Katolíckí spevník I*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 7.2.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/985/Holly_Katolicki-spevnik-I/7

³¹ ibidem

³² Vlček, J.: *Kapitoly zo slovenskej literatúry*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954, str. 251.

³³ Časť z Mahábháraty *Nála a Damajantí* vydal F. Bopp v Londýne roku 1819. Hollý spomína články J. a A. Jungmannovcov.

³⁴ Ambruš, J. *Korešpondencia Jána Hollého*, Martin: Matica slovenská, 1967, str. 53.

že Hindom rozumel a oňi rozumeli jemu až do Kočinčini.³⁵ P. Ondrej Kucharský [...] v Drážďanoch, kde profesor samskriškej reči je,³⁶ zrovnával polské slova ze samskriškými. K.p. plotum, pluť; braviti, praviti; bahutván, bohatí; česanti, česat sa; čarati, čarat; diad, d'ed; dan, dáň; darana, darování; diviti, divit sa; gora, hora; gadati, hadat; hrudi, hrudi; hima, zima; járan, jarí; kara, kárání; kukada, kohou; kanoti, konat; krit, krik; kalužan, kaluža; kančana, skončena; kražna, krasná; kuru, král; manuž, muž; nebeh, nebo; nosakat, nosakat (kdo nosi uťíná); niša, niší; otrok, otrok; parah, para; prasta, prostak; pivati, pit; prag, prah; prasine, prosení; pida, bída; prabavati, prebivat; Samožonki, Amazonki; stania, stání; sierota, sirota; stavagati, stávat; žena, žena; izereh, jazero; vehlij, velíkí...³⁷ Túto pasáž Hollý doslova citoval z poznatkov poľského profesora O. Kucharského.

2. Hľadanie vedeckej maximy u Pavla Josefa Šafárika (1795-1861)

Vedecké poznatky o Indii nachádzame aj v diele básnika a vedca svetového formátu, P. J. Šafárika. Šafárika ako jedného z najvýznamnejších slavistov 19. storočia, zaujímala India najmä kvôli otázkam o pôvode Slovanov. Od básnických začiatkov³⁸ prešiel k vede, s významom slovanstva sa zoznámil už počas štúdií v Bratislave a Jene (vplyv J.G. Herdera), publikuje spis *Promluvení k Slovanům*.³⁹ Slovanstvu sa venoval ďalej v dielach *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten (Dejiny slovanských rečí a literatúry všetkých nárečí, 1826)*, *Slovanské starožitnosti (1837)*, *Slovanský národopis (1842)*, na základe diela poľského slavistu L. Surowieckeho publikoval prácu o pôvode Slovanov *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki*.⁴⁰

Šafárik mal o jazyky hlboký záujem, v korešpondencii s ruským vzdelancom Pogodinom nachádzame zmienky o sanskrte. Myšlienky o indickom pôvode Slovanov

³⁵ Veta je parafrázou z Jungmannovho článku *O Samskritu*.

³⁶ Andrzej Kucharski, významný poľský slavista, aj keď profesorom v Drážďanoch nikdy nebol. S Hollým udržoval korešpondenciu.

³⁷ Ambruš, J. *Korešpondencia Jána Hollého*, Martin: Matica slovenská, 1967, str. 53.

³⁸ Mimoriadne sa cení jeho prvotina Tatranská múza s lýrou slovanskou, kde do časomernej prozódie priniesol vlastný emocionálny vklad. Do slovenskej literatúry uviedol aj formu sonetu, inšpirovaný J. Jungmannom. Záujem o prozódium bol podnetom na začiatok Šafárikovej vedeckej dráhy.

³⁹ Rosenbaum, K. *Vzťahy slovenskej a českej literatúry 19. a 20. storočia*. Bratislava: Obzor, 1989, str. 21.

⁴⁰ Snaha o slovanskú myšlienku vyvrcholila v pokuse J. Herkeľa vytvoriť jednotné slovanské esperanto v diele *Elementa universalis linguae Slavicae e vivis dialectis eruta et sanis logicae principis suffulta* (Budín, 1826).

z Ruska sa šírili aj prostredníctvom A. S. Chomjakova (1804-1860), ktorého Šafárik pozval roku 1847 do Prahy.⁴¹

Vo svojom najstaršom komplexnejšom diele o slovanstve *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten (Dejiny slovanských rečí a literatúry všetkých nárečí, 1826)*, podal vecný, na úrovni vtedajšej slavistiky plne zodpovedajúci obraz jazykovej a kultúrnej diferencovanosti Slovanstva, pričom jeho dielo plnilo i vlasteneckú funkciu.⁴² O pôvode Slovanov píše :

„Slovania pochádzajú z Indie, tak ako ich večtí susedia, Germáni⁴³, z Perzie. Očividne to dokazuje porovnanie slovanského jazyka so staroindickým alebo so sanskritom a nemeckého jazyka s perzským. Doba ich príchodu do Európy, ani jeho príčiny sa nedajú určiť; je však zrejmé, že sa tak dialo po niekoľko stáročí, ak nie po celé jedno tisícročie pred Kr., pravdepodobne pre preľudnenosť.“⁴⁴

Pokračuje prehľadom najstarších historiografických zmienok o Slovanoch a po indických koreňoch siaha aj pri slovanskom náboženstve:

„Slovanská mytológia nápadne pripomína Indiu; lenže tento zaiste ťažký problém nebol zatiaľ ešte náležite kriticky spracovaný v celom svojom rozsahu. K najvýznačnejším božstvám pohanských Slovanov patria: Biel Bog, biely alebo dobrý boh, Černobog, čierny alebo zlý boh, Čudo morskoje, morské čudo, niečo ako Tritóni, Čur u Rusov to, čo Terminus u Rimanov, Did, Didilia, božstvo manželstva, Div, zlý boh (indický Dev) u Rusov.“⁴⁵

Pri rozbere slovanskej mytológie sa opiera o dielo nemeckého publicistu a historika Johanna Görresa *Mythengeschichte der asiatischen Welt*, ktorý podobnosti medzi slovanským a védskym panteónom pripisuje spoločnému kmeňu Slovanov a Indov. Tento kmeň pomenoval Šafárik Hindu, z ktorého sa Slovania odtrhli a presídlili do Európy. Görres spomína božstvo Porenuta so štyrmi tvármi „piata na hrudi, ľavou rukou sa čela dotýkal, pravou brady, všetci vedno, predstavujúc slnko a štyri ročné obdobia, sedem planét a päť

---

⁴¹ A. S. Chomjakov mal s českou inteligenciou mnohé väzby, viedol dokonca korešpondenciu s V. Hankom o kaukazských nápisoch. In: Šafařík, P.J. *Korespondence Pavla Josefa Šafaříka: I, Vzájemné dopisy P.J. Šafaříka s ruskými učiteli (1825-1861)*, I. část, Praha: Česká akademie věd a umění, 1927, str. 290. O jeho znalosti indických jazykov píše S. H. Vajanský: „Chomiakov bol znalcom sanskritu, čítal bez lexikonu Rig Vědu, jednu z najťažších kníh starých Indusov. Na základe hebrejčiny privlastnil si ostatky fénického jazyka. Rezultátom lingvistických štúdií bolo dielo 'Porovnanie ruských slov so sanskritskými'.“ In: Vajanský, S. *State o svetovej literatúre*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 4.2.2012]. Dostupné z: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1630/Vajansky_State-o-svetovej-literature-2

⁴² Šmatlák, S. *Dejiny slovenskej literatúry*, zv. II, Bratislava: Literárne informačné centrum, 2001, str. 22.

⁴³ Tézu o pôvode Germánov z Perzie spomína vo svojom diele i Ľudovít Štúr, zrejme inšpirovaný Šafaříkom.

⁴⁴ Šafařík, P. J. *Spisy Pavla Josefa Šafaříka. Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo Košice, 1992, str. 17.

⁴⁵ ibidem, str. 23.

elementov, dokazujú voľakedajší styk s perzskými a indickými mýtmi a priamu príbuznosť slovanského kmeňa s kmeňmi zadnoázijskými.“⁴⁶ Aj zvyk slovanských žien vrhať sa s mŕtvolou muža na hranicu odvodzoval z Indie. Šafárik uvažoval o prvej zaniknutej písomnej sústave Slovanov, v ktorej by vzhľadom na ich indický pôvod zaznamenávali náboženské texty. Na túto teóriu v Šafárikovom diele ostro zareagoval J. Dobrovský. V kritickom článku na ňu útočí slovami:

„Pánu Šafárikovi sa zdá byť dokonca pravdepodobným, že Slovania si z Indie priniesli hláskové písmo, ktoré vraj čoskoro muselo zaniknúť. Dubrovčan Stefan Ignjat Rajcevič chcel vo svojich slovanských listoch[...], s plnou vážnosťou dokázať, že ten učený národ, čo objavil hvezdárstvo a vedy, boli praví Slovania. K akým nezmyselným tvrdeniam môže zaviesť bezmedzný patriotizmus!“⁴⁷

Šafárikovo dielo teda vyvolalo vo vedeckej obci veľmi búrlivé diskusie. Dobrovský vytýka Šafárikovi jeho idealizmus, kritizuje snahu označiť názvy národov „Indi“ a „Vindi“ (Slovania) za totožné. Šafárik uviedol niekoľko spoločných slovanských a sanskrtských koreňov, ktoré však Dobrovský kritizuje:

„...Lež tuná sa vyskytujú niektoré nedokázané vety. Napríklad... na str. 46 Slovania pochádzajú z Indie a toto má, zrejme, dokázať porovnanie slovanského jazyka so staroindickým, so sanskrtom. V slovančine možno síce, i keď to Schlegel vo svojej Múdrosti Indov popieral, poukázať na práve toľko jednotlivých slov, ponášajúcich sa na indčinu, ako aj v latinine a nemčine; lež týchto málo slov, pri inak úplne odlišnom zložení indického a slovanského jazyka, vôbec nestačí na to, aby sa mohlo tvrdiť, že Slovania, ako asi Cigáni, pochádzajú z Indie. Francúzovi by sa sotva mohlo prepáčiť, keby dvojvýznamovosťou výrazu Bohémians pomýlený Čechom (den Böhmen), tak ako Cigánom, prisúdil Indiu za ich pravlasť...“⁴⁸

Podrobnejšie sa Šafárik slovanskej problematike venoval v končíznom diele *Slovanské starožitnosti*. V úsudku je už opatrnejší. Hovorí o dvoch teóriách pôvodu Slovanov – o autochtónnej alebo o sťahovaní do Európy počas migračných vln. Pri charaktere tohto monumentálneho diela však treba podotknúť, že Šafárikovi viac než o publikovanie vlastných názorov išlo o zhrnutie poznatkov o Slovanoch. Dielo nie je primárne zamerané na filozofické otázky o povahe a pôvode národov.

V úvode načrtáva teóriu blízku nostratickej predstave. Uvažuje o pôvode celého ľudského rodu a prajazyka. Presnejšie príklady uvádza pri jednotlivých indoeurópskych

---

⁴⁶ Görres, J. J. *Mythengeschichte der asiatischen Welt*, zv.I., Heidelberg, 1810, str. 202-203.

⁴⁷ Šafárik, P. J. *Spisy Pavla Jozefa Šafárika. Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo Košice, 1992, str. 334

⁴⁸ *ibidem*, str. 333

jazykoch, kde nevynecháva ani sanskrt. Národy delí inšpirovaný teóriou nemeckého antropológa a zoológa J. F. Blumenbacha⁴⁹ na jednotlivé plemená. O indoeurópskom plemene píše:

„Jeho počiatok a pôvod, ukrytý v nepoznanom šere dávnovekosti, sa hľadá v strednej Ázii pri veľkom pohorí himalájskom. Klaproth sa domýšľa, že toto plemeno, na celom svete najpočetnejšie..., už pred Noemovou potopou [...] bolo veľmi rozšírené, a že niektoré jeho kmene v onej záhube na Kaukaze, iné na Himalájach zachované, odtiaľ po prilahlých nižších krajinách sa rozhostili, a národy inorodé, v susedstve svojom pozostalé, ako napr. v Indii pôvodne negrovitých Indov, si podrobili a s nimi sa pomiešali. Pri všetkom tom nesmiernom rozptýlení kmeňov a národov tohto plemena po Ázii a Európe ich jazyky vždy akúsi pôvodnú a zvláštnu príbuznosť medzi sebou prejavujú... Počítajú sa teda k tomuto plemenu najmä nasledujúce staršie i novšie kmene a národy.“

Indoeurópske plemeno delí na európsku a ázijskú časť. Do ázijskej patria čelade: hindská a areitská (árijská). Hindská čelad' pochádza „z veľkého pohoria himalájskeho, odkiaľ sa už v predhistorickom a celkom neznámom čase, pravdepodobne skoro po všeobecnej potope, ďalej na východ rozšírili, a pomiešajúc sa so starými negrovitými obyvateľmi týchto krajín, sa na svojom tele nemálo zmenili. Tak sa stalo, že kmene tejto čelade, čo sa týka telesných znakov, postavy a pleti, sa od dnešných potomkov tak veľmi líšia, hoci jazykovo sú im veľmi príbuzní.“ Hindskú čelad' delí na kmeň indický a na ďalšie menej známe kmene (napr. „Siahpuši“ a „Kafíri“). Príslušníci indického kmeňa nazývajú sami seba „Hinduis“ a žijú na území dnešného indického poloostrova.

„Indovia sú napospol štíhlejšie a útlejšie postavy, pleti viac-menej hnedej, u vzdelanejších, najmä žien, niekedy európsky bielejšie, u prostého ľudu miestami takmer celkom čiernej a negrovitejšie. Akokoľvek nesmierne veľký je potom počet jednotlivých národov a odvetví tohto kmeňa, telesnou podobou, sídlami, živnosťou a vzdelanosťou nadmieru od seba rozdielných, predsa len všetci až podnes používajú jeden jazyk, pravdaže rozdelený na niekoľko nárečí, ktorého matkou je onen starý, vysoko vzdelaný a bohatý jazyk, pod menom sanskritu už všeobecne v učennom svete známy. Tomuto jazyku... podnes len kňazi a iní vzdelanejší Hindovia pracne sa učia; u vyšších stavov sa perzská reč veľmi rozšírila; prostý ľud iné domáce nárečia, ktoré sa napospol prakritskými nazývajú, tak v reči, ako aj v písaní používa.“

---

⁴⁹ Blumenbach hovorí o kaukazskom plemene národov s „dlhými mäkkými a nahnedlými vlasmi“, do ktorého patria Slovania, aj obyvatelia severnej Afriky a západnej Ázie pred riekami Ob a Ganga.

Druhý kmeň hindskej čel'ade umiestňuje do pohoria Hindukúš. O jazyku týchto kmeňov však „s istotou sa vie málo, potom Cigáni, potomkovia, ako sa niektorí nazdávajú, starých indických (podľa Herodota médskeho) Sigynnov, ktorých najstaršia osada v Európe blízko Adriatického mora v susedstve Venetov sa už pripomína u Herodota. Počet ľudí týchto menších kmeňov nemožno podrobne uviesť; viac ako 6 miliónov ich nie je.“⁵⁰

Druhú čel'ad', areitskú, odvodzuje od árijcov. Zaraďuje medzi ne národy žijúce na širšom území Perzie. Patria do nej kmene: médske a sarmantské, afgánske, perzské, kurdske a arménske. Šafárik uvažuje o autochtónnom osídlení, ku ktorému prichádza na základe podobnosti európskej časti indoeurópskych jazykov: „Ak sa teda Slovania [...] v tejto staršej historickej dobe [...] nemohli presídliť z Ázie do Európy, treba ich pokladať za starodávnych obyvateľov tejto časti zeme o to viac, že túto domnienku možno potvrdiť aj mnohými [...] dôraznými dôvodmi. K takýmto dôvodom prináleží predovšetkým blízka príbuznosť jazyka slovanského s jazykmi iných kmeňov toho istého indoeurópskeho plemena, od starodávna sídliačich v Európe, predovšetkým s gréckym, latinským, nemeckým a litovským. Nachádzajú sa síce slová príbuzné slovanským i v jazykoch aziatských kmeňov toho istého plemena, a to v sanskritskom, médskom, perzskom, arménskom atď., ale veľmi zriedka a navzájom sú si len málo podobné; kým naproti tomu pôvodné a základné slová reči slovanskej, gréckej, latinskej, nemeckej a litovskej až napodiv sa podobajú.“⁵¹

Šafárik pri úvahách o indickom pôvode Slovanov uvádza prekvapujúci prípad o príchode posádky Indov na nemecké pobrežie roku 58 pred Kristom.

„Pamiatka prepodivnej udalosti, t. príchodu Indov na pomorie Germánie ok. r. 58 pred Kr., zachovaná u dvoch vážených rímskych spisovateľov [...], zasluhuje si tu aspoň krátke pripomenutie, najmä preto, lebo sa domnievame, že ak je správne naše vyloženie tejto veci, týmto spôsobom pribúda našim starožitnostiam nemálo svetla. Cornelius Nepos (29 pred Kr.), známy rímsky dejepisec, je ten prameň, z ktorého obidvaja spisovatelia, podajúci nám túto povest', t. Mela a Plínius, čerpali svoju správu, avšak onoho pôvodný spis, v ktorom to bolo zapísané, nepohodou času sa zničil, a preto s udávaním svedectva jeho opisovačov musíme prestať. Píše o tom Mela týmito slovami: 'Cornelius Nepos... pripomína, že Q. Metellus Celer rozprával, ako, keď on bol prokonzulom Galie, niektorých Indov dostal do daru od kráľa Baetov a ako, pýtajúc sa, odkiaľ by boli prišli do tých zemí, sa dozvedel, že boli zachvátení silnými búrkami z Indického mora a merajúc cestu odtiaľ až sem, napokon vystúpili na brehy Germánie.'“⁵²

⁵⁰ Šafárik, P.J. *Slovanské starožitnosti*. V Praze, nákladem kněhkupce Bedřicha Tempského, 1862, str. 39-43.

⁵¹ ibidem

⁵² ibidem, str. 133.

Šafárik vysvetľuje, že kedysi sa prikláňal k odvodzovaniu názvu Vindi od slova Indi (čo mu vytykal aj Dobrovský), neskôr však z tejto teórie ustúpil. Pochybuje, že by sa kmeňom Vindi alebo Venédi mohli vôbec označovať Slovania: „Okrem toho menom Vinda nachádzame označené v starej histórii nielen mestá a národy susediace s vodami, ale aj veľké vysoké hory, menovite horu Vindius⁵³ a Vindhya v Hispánii a Indii. Teda všeobecne panujúca domnienka, teraz najnovšie opakovaná Hallingom, žeby slovo Vindi, Venedi bolo iba zemepisné a označovalo by nielen Slovanov, ale vôbec ktorýchkoľvek pomoranov, v uvážlivom jazykospyte nemá žiadny pevný základ. Niekedy som sa domnieval, žeby meno Vindi s menom Hindov čiže Indov mohlo mať spojenie, avšak aj táto, síce ináč nie nepravdepodobná domnienka v jazykospyte nemá dostatočnú podporu, pretože pravidelná premena sans. h v lat., nem. a slov. je z a s, napr. sans. hima..., gréc. χιον, sans. hêmanta (hiems), gréc. χειμων, χειμα, lat. hiems, perz. sime-stan, afg. zумы, oset. simeg, slov. zima, litov. žiema, lot. seema, sans. hrid (cor), gréc. κηρ, καρ, καρδια, lat. cor (cord-is), arm. sird, gót. hairto. [...] Podľa toho sa neváham vyznať, že v kritickom slovospyte nenachádzam ničoho, čo by mohlo poslúžiť neomylnému vyloženiu pôvodného významu mena Vindov, a preto aj od ďalšieho výskumu tohto predmetu upúšťam, a rád zanechávam celú túto vec budúcim skúmatelom.“⁵⁴

V Slovanských starožitnostiach nájdeme ešte niekoľko indoeurópskych etymológií, do mnohých zaraďuje aj sanskrt: „Naproti tomu Oeorpata = vrahyne mužov, t. Amazonky, je podľa Herodota zložené zo slova oior = muž, porov. sans. viera,⁵⁵ lat. vir, kelt. ver, gót. vair, maď. férj...“ „Sans. udra (aqua) v slove sam-udra (more), gréc. υδωρ, lat. udor, got. vatô, slv. voda atď.“ Sanskrt potom ešte spomína v III. diele Slovanských starožitností vo filologickom oddiele o šírení koreňov a kmeňov. Napríklad: „V sanskritu miesto prířázky k nachází se jen vplyvem následujícího j povstalé č a (dyšné) čh, řidčeji ś, na př. rič (eminere), ričch a ri (ire), hričh s hri (pudore affici), jačch a jam (refrenare, cohibere), gačch a ga (ire, gehen), driś (videre) a dri (magnifacere, suspicere)“⁵⁶

V gramatických prílohách Šafárik dokonca skloňuje sanskrtské slovesá, porovnáva formy minulého času v slovesách sanskrtu, gréčtiny a latinčiny. V pasáži o číslovkách uvádza názvy čísel vo všetkých indoeurópskych jazykoch, vrátane sanskrtu.

Šafárik použil pri svojich slavistických prácach obrovské množstvo prameňov. Čerpal z antických a stredovekých pamiatok, z diela J. Ch. Jordana *Origines slavicae* a „potom pak

⁵³ Hrebeň v Kantaberskom pohorí v Španielsku.

⁵⁴ Šafárik, P.J. *Slovanské starožitnosti*. V Praze, nákladem kněhkupce Bedřicha Tempského, 1862, str. 192.

⁵⁵ Myslí sa „víra“ (m).

⁵⁶ Šafárik, P.J. *Slovanské starožitnosti*. V Praze, nákladem kněhkupce Bedřicha Tempského, 1862, str. 512.

všecky jednotlivé spisy a rozpravy od učených skoumatelův dějin o starých národech této polovice Evropy.“⁵⁷ Pri výskume o delení národov vychádzal z Palackého spisu *O rozličnosti národův* (1832), ďalej z diel J. F. Blumenbacha *De gen. hum. variet. nativa* (1776), G. L. de Cuviera *Leçons d'anat. comp* (1805), K. F. Heusingera, etc. Pri jazykovedných rozboroch vychádzal z V. Humboldta, Abel-Rémusat, E. Raska, J. Klaprotha, F. Boppa (*Vergleichende Grammatik*, 1833), A. F. Potta (*Etymol. Forschungen auf d. Geb. d. indogerm. Sprachen*, 1833), „vážíce z výborných spisův jejich o povaze jazykův evropských i asiackých, všechny kmeny lidského pokolení.“⁵⁸ Z českej inteligencie vychádzal z poznatkov F. Palackého, J. Dobrovského a J. a A. Jungmanovcov. Z poľskej inteligencie od L. Surowieckiego a ďalších, z ruskej od M. P. Pogodina, A. S. Chomjakova, z juhoslovanskej od Slovinca J. B. Kopitara.

3. Zanietenosť a jej mantinely u Jána Kollára (1793-1852)

3.1. India v Kollárovom básnickom diele

Problematika slovanstva, otázky národných ideí, básnictva, prozódie a v neposlednom rade i mytológie a etymológie priviedli k záujmu o Indiu aj najvýznamnejšieho básnika obdobia klasicizmu, intelektuála svetového formátu, Jána Kollára. Už v jeho prvom diele *Básně Jána Kollára* (1821) nachádzame medzi epigramami dvojveršie s názvom *Sanskrit*. Tieto epigramy majú formu dvojverší⁵⁹, označovaných aj ako „menšie básne“, vo vydaní z roku 1952 sú prezentované ako „nápisý“. V epigrame naráža na dobový záujem o sanskrit, ktorý bol často prostriedkom na dokazovanie starobylosti európskych jazykov.

Sanskrit

Ted' se jazyk každý švagrovstvím k sanskritu tiskne.

*Jen ticho, a vlastní choť neudavte jeho!*⁶⁰

Indiu nachádzame aj v zozbieraných *Národných spievankách* (1834), v oddiele s názvom *Piesne študentské, rehtorské*. Vyskytuje sa v balade *Pieseň o smrti (Smrť klope na dvere)*, kde tázaná a dlho neprítomná smrť odpovedá, že bola v Indii. Báseň má formu dialógu

⁵⁷ Šafárik, P.J. *Slovanské starožitnosti*. V Praze, nákladem kněhkupce Bedřicha Tempského, 1862, str. 11.

⁵⁸ ibidem, str. 38.

⁵⁹ V perzskej poézii bol tento literárny útvar známy ako „do-bajtí“, t.j. dvojveršia, ktoré slúžili na vyjadrenie autorových postojov k rozličným témam.

⁶⁰ Kollár, J. *Básně. Vybrané spisy Jana Kollára*, zv. I, Praha: Československý spisovatel, 1952, str. 357.

medzi sluhom, pánom a prichádzajúcou smrťou, s ktorou pán domu ešte odmieta odísť. Keďže ide o dielo ľudovej tvorby, India tu teda musela byť už v hlbšom povedomí.

„Sluha:

*Smrt je tam prehrozná, ach smrt stojí,
Reverentii pánu slúžiť strojí.*

Pán:

*Jestli Smrt, můj milý, vyjdu já sám,
darmo řícti, že není doma pán.
Skrz dvere zavrené vešla by k nám,
pred ní se neskryje sluha ni pán.
Vítej, má čekanko, Smrt má milá,
vítej, ach kde si tak dlúho byla?*

Smrt:

*Byla sem v Indii na východu,
vedla sem císaře na súd k Bohu.“⁶¹*

Indiu napokon nachádzame aj v najväčšom Kollárovom diele, v Danteho Božskou komédiou inšpirovanej skladbe *Slávy dcera*. Báseň, ktorá trvalo ovplyvnila slovenská poéziu, je koncíznu epopejou slovanských dejín a filozofie, zároveň je aj „lyrickým cestopisom po krajine autorovej duše“⁶². *Slávy dcera* vyšla po prvýkrát v troch spevoch roku 1824. Druhé, päťspevové vydanie, vyšlo roku 1832. Kollár ako básnik teda po prvýkrát spomína vo svojom diele pôvod Slovanstva z Indie a predstihuje ešte vydanie Hollého eposu *Svatopluk* (1833). O Indii tu však čítame iba raz: „z Indie, té staré Slávů matky“ – v IV. speve *Léthé*. Kollár sa venuje viac umeleckému tvaru a filozofii, pôvod Slovanov sa tu zdá samozrejmosťou.

*„Najdražší co na světě jsou látky
z velny, konopí neb moruše,
hedbáv, zlatohlavy, loktuše,
mušelíny, nachy, patelatky;*

*z Indie, té staré Slavů matky,
sem se po moři i po suše
vezou a z nich tyto pro duše
hotují zde pláštíky a šátky...“⁶³*

⁶¹ Kollár, J. *Národné spievanky*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1953, str. 287-290.

⁶² Sedlák, I. *Dejiny slovenskej literatúry, zv. I*, Bratislava: Literárne informačné centrum, 2009, str. 273.

⁶³ Kollár, J. *Básně. Vybrané spisy Jana Kollára, zv. I*, Praha: Československý spisovatel, 1952, str. 275.

Aj v II. speve *Labe* opäť akoby na samozrejmy fakt narážame na pojem „véda“, pri popise slovanskej mytológie. V poznámkach k *Slávy dcere* Kollár vysvetľuje védy ako „posvätné knihy Indov“.

„V tomže městě s tĕkavostí stejnou
ke druhému chrámu cestíme,
v kterém Porenuta⁶⁴ spatříme
s modlou jeho pětiobličejnou;
[...]
pode sochou škříni zočíme
a v ní knihu starou, čarodějnou:
Ihned vzal sem tuto slavskou Vedu,
než sám neznav čísti...“⁶⁵

Vo *Výklade k Slávy dcere*, ktorá odkazuje a vysvetľuje reálie básne, sa Kollár nevyjadruje k Indii. Sanskrt spomína iba vysvetlení názvu pohoria Matra: „*Matra – hora v Heveské stolici: to slovo sanskritské, v Indii až podnes vrchy a města Matra.*“⁶⁶

3.2. Mytológia ako ohnisko Kollárovej vedeckej činnosti

V Kollárových vedeckých dielach sa stretávame s Indiou v dvoch oblastiach: v etymológii a v religionistike. Obe oblasti používal Kollár na rekonštruovanie života starých Slovanov, jazykovedný záujem však úplne zatienila Kollárova vášeň pre predkresťanské náboženstvá. Kollár podáva vôbec najrozsiahlejšie zmienky o védskom panteóne, ktorému hľadá paralely v pohanských náboženstvách všetkých európskych národov. Pozoruhodne sa dokonca venuje aj umeleckému spracovaniu modiel.

V spise *Slovník slavianskych umelcov všetkých kmeňov, menovite maliarov, rytcov, rezbárov, lejárův a krasostaviteľov od najstarších časův až po terajší vek, s krátkym životopisom a udaním znamenitejších, najmä národných výtvorův*, nachádzame Indiu napríklad pod heslom ozrejmujúcim činnosť brandenburských lejárův a kresliarův. Dielo je koncipované ako súpis všetkých dochovaných hmotných pamiatok slovanských majstrov. Na jednej z kovových urien sa zachovalo vyobrazenie brava, ktoré Kollár vysvetľuje takto:

---

⁶⁴ Staré päťhlavé slovanské božstvo uctievané zvlášť na ostrove Rujana, pôvodná podoba znela Perunic či Porunic, t.j. Perúnov syn.

⁶⁵ Kollár, J. *Básně. Vybrané spisy Jana Kollára*, zv. I, Praha: Československý spisovatel, 1952, str. 116.

⁶⁶ Kollár, J. *Výklad čili, Přímětky a vysvětlivky ku Slávy dceře*. Praha: Knihkupectví I. L. Kober, 1875, str. 222.

„Tento brav je indická Varaha-avatara boha Víšnu; aj u Dithmara [...] sa veľká sviňa spomína ako slaviansko-modlárska poverčivosť. [...] Sem patrí aj takzvaný obrovský stĺp a oltár na skale neďaleko Auerbachu, dielo slavianskych rúk.“⁶⁷ Vo svojom bádateľskom zápale bol Kollár zaniatený až tak, že bohyňu Lakšmí dokonca stotožňuje s Libušou. Povest' o Libušinej veštbe spája s kultúrou žrecov a hľadá analógie vo védach:

„Že Staroslavům a obzvláště Čechům, Višnu-Kešava dobře znám byl, toho důkaze jsou nejen vůbec jména u Slavů [...] ale i onen pamatný verš 59 v Libušině soudě, kde se Višnu jak u Indů vítězem a Veda, kterou on shromáždil, věštbou nazývá... Tyto děvy byly kněžkyně boha Višnu-Vidžišnu čili Vita, Vítěze, vyučené knihám a zákonům ve Vedě čili Věštbě obsaženým, a od něho v avataře Viasa (od viazat vázati) shromážděným. Kniha Vedy pod názvem Bhagavat Purana vypisuje v desáté avataře, kterak Višnu tvárnost Viasa (vazače) na se vzal, aby staré zákony, básně a jiné písemné památky sesbíral a v jednu knihu Veda sjednotil. Veda a veštba tak totožné jest jako vědec vědouch vědomec vědma a věštěc...“⁶⁸

Na iných miestach jak Kollár zaniatený až tak, že si protirečí a uvedené fakty nevie podložiť argumentáciou ako v tejto pasáži: „Podivuhodná srovnalost těchto Tab. Iguv. s Rhetranskými modlami, kde Višnu též vynechán aneb zneuctěn, nepochybně z nenávisti sektářské. Zpomíná se však zde jeho manželka Prija-Lakšmí pod jménem Fisi...“⁶⁹

Jazykovedné bádanie tu teda ustúpilo do úzadia, hoci v niektorých kapitolách Kollár uvádza celé skloňovacie paradigmy zo sanskrtu. V spise *Rozpravy o jmenách, počátkách i starožitnostech národu slavského a jeho kmenů* odkazuje na Indiu napríklad pri hľadaní pôvodu mena Srb. „Přjklady gména Srb, osobám, řekám, gezerům, horám daného, nalezáme téměř u všech národů a we všech kraginách, k.p. w Egyptě, Indii, Arabii, u Řeků, Řjmanů...“⁷⁰ Uvádza rieky Saraba a Sarbana v Pakistane. V názve Vendov (Slovanov) a Húnov nachádza koreň „un“, ktorý sa pokúša nájsť aj v indických jazykoch.

3.2.1. Motívy Šivu

Najviac zo všetkých božstiev sa Kollár venuje podobám Šivu v málo interpretovanom diele *Staroitalia slavjanská*. V pozoruhodnom rozsiahlom spise v jedinom vydaní z roku 1853 pátra po príbuzenstve medzi kmeňmi obývajúcimi Apeninský polostrov ešte v predrímskej

⁶⁷ Kollár, J.: *Slovník slavianských umelcov všech kmenův*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 4.2.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1224/Kollar_Slovník-slavianskych-umelcov-vsetkych-kmenov

⁶⁸ Kollár, J. *Staroitalia slavjanská, aneb objevy a důkazy živlů slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a v literatuře nejdávnejších vlaských a sousedních kmenů, z kterých zřejmo, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavjané nad jiné četnější byli*, Viedeň: Cisárska kráľovská dvorská a štátna tlačiareň, 1853, str. 2.

⁶⁹ ibidem, str. 448.

⁷⁰ Kollár, J. *Rozpravy o gmenách, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho kmenů*. Budín: Kráľovská univerzitná tlačiareň, 1830, str. 152.

dobe a Slovanmi. Hľadá spoločné prvky v jazyku, mytológii a hmotnej kultúre. Zameriava sa najmä na kultúru Etruskov. Kollár spája Šivu s motívmi býka v kultúrach starých italických kmeňov, spomína často jeho lingam.

Šivu pripodobňuje k staroitalickému božstvu Tur: „*Taur – umat jest zložené ze sol, sor, sura, suriti, tur, taur, torreo t.j. záře, oheň, hořeti, a um, umat, umen, srow. etrus. Turm (Hermes), Termo, Terminus = Terra um, Vol-umnus. V sanskrite sluje Šiva i Darma (Tarma, Sarma) a jezdí na tuře či volu.*“⁷¹ Tento kult býka vidí aj v zvieracom mene Sivko. Uctievanie býka vidí vo všetkých starých kultúrach, pričom „*Idea tato o ctění hvězd pod obrazem tura, jako v Indii znikla, tak odtus přešla a rozšířila se do Číny, kde Ur-Tur, do Persie kde Mitra, Asirie a Babylonie kde Bal [...] ctění byli.*“⁷² Keďže v gréckej sa často mytológii spomína cap alebo koza,⁷³ Kollár upozorňuje, že Gréci sa nezaujímalí o indický panteón. V stati o vyobrazení býka sa Kollár dopúšťa mnohých nepresností, na Indiu odkazuje permanentne, ale často v protirečeniach:

„1. V Indii. Darma Derma, bílý neb modrý býk, na němž jezdí Šiva a Parvati jeho manželka [...] Slovo Dar-ma Dar-uma jest naše Dažboh jako Der-ma naše ter tur. Jeho chrám ostrňhají též kamenní volové obrovské velikosti; ovšem sám Šiva Siva vyobrazuje se čassto s tuří hlavou a sluje Volohlav. Slovo Siva zachovalo se u Slováků podnes, anť Savka=Sivka jest u nich jméno vola, tak jako kajla, srb.gáloňa=kala,keša=kešavý; u Čechů byl Sibán měsíc Máj.

2. Šiva jako tuří hlava s lingamem (mužským oudem) ve tlamě. Viz podobnou hlavu u Etrusků.

3. Ixora, ohnivý sloup t.j. phallus lingam, pod jehož obrazem Šiva představován a vzýván bývá. Ixora=ig sola (r=l) – I při indickém bohu Višnu v jeho šesté přetvoře nalezá se hovado, jmenovitě božská kráva Kamdeva, poslaná od Indry, boha slunce, co dárkyně všeliké hojnosti. Tak i v osmé avataře co Krišna pásl krávy v lesech a mezi kvítím, odkudž dostal i jméno Govinda=Govid, Govado vit, hovad viditel, dohledáč, pastýř.“⁷⁴

Kult kravy a býka ďalej vysvetľuje ako mužský a ženský princíp, ktorý vznikol rozdelením jedinej božskej bytosti. „*Odtudto povstala ind. Trimurti a slav. Triglav, jenž tři bohy obsahuje: Brama, Višnu, Šiva, slavsky Parom, Bison (Běs) a Živa...*“⁷⁵

Kollár ďalej pripodobňuje mýtus o Šivových vlasoch – „kešu“ k slovu kštica a symbolike sily (biblický Samson alebo grécky Apolón, ktorého vlasy sa zobrazovali ako slnečné paprsky). Vlasy prirovnáva aj k volským rohom. Od vlasov odvodzuje slovanské národy, od slova „kštice, kešu“ Čechov a od slova „Vol, Volos, Veles“ zase Lechov (Poliakov). „*Indický bůh*

⁷¹ ibidem

⁷² Kollár, J. *Staroitalia slavjanská*. Viedeň: Cisárska kráľovská dvorská a štátna tlačiareň, 1853, str. 22.

⁷³ Podľa legendy na ostrove Kréta koza Amalthea kojila malého Dia.

⁷⁴ Kollár, J. *Staroitalia slavjanská*. Viedeň: Cisárska kráľovská dvorská a štátna tlačiareň, 1853, str. 26.

⁷⁵ ibidem, str. 446.

Višnu slul jináče i Kešava Keša od keš kešice kštica keštka kečka kučera kosa kosmat košut, tak jako Voloch Volos vůl a volos vlasatý. U Slováků znamená Keša vola obzvláště vlasatého a kučeravého. [...] Odtusto viděti, že Čech Češi = Keša Kešava, t.j. ind. Višnu Kešava... Tomuto Čech, česy, pačesy, čechry česati cele rovné jest Krak Krok Křak Křaky (chomáč vlasů), krkovati (kečkovati, za vlasy rváti): odkud město Krakov.“⁷⁶

Šivu ešte spája so slovanskou bohyňou Živou a od toho koreňa odvodzuje aj kmeň Sibaritov a následne Sabinov. Oslavy jeho božstva popisuje takto:

„V Šivových pagodách čili chrámích zdržují semnohé Devadaši (děvky smilné), vůkol chrámu a na cestách prodávají se malé lingamy (moudy) co amulety. K jeho symbolům náležejí hadové, které on dílem co pád, dílem co obojek vůkol hrdla, dílem v ruku nosí. I celý jeden kraj a kmen Indv slul Sivi. – Tato bujná rozpustilost a chlipnost Sivaitů Sivasitů přešla i do Italie k tak řečeným Sybaritům.“⁷⁷

Dnešnému čitateľovi už môže pripadať úsmevné, že Kollár napríklad aj Sibyllu chápal ako Sivulu, teda bielu pani, ktorá by mala predstavovať ženskú polovicu boha Šivu. A keďže Šivu tu zobrazuje ako slnko, Sivula by mala byť luna – Párvatí.

3.2.2. Trimúrti

Dielo *Staroitalia slavjanská* má komparatívny charakter. Práve to sa najviac prejavilo v Kollárovom úsilí nájsť božskú trojicu vo všetkých predkresťanských náboženstvách. Samozrejme, s ohľadom na názov knihy, sa detailne venuje italickým kmeňom. „Trimúrti“ nachádza u Slovanov v Triglavovi. V Starom zákone uvádza Kaina, Ábela a Adama. Dvojicu Kaina a Ábela vysvetľuje ako princíp dobra a zla, svetla a tmy. Polarita pozitívneho a negatívneho sa zrodila z jednotného počiatku, odtiaľ teda pochádza chápanie trojice ako otca (Adam) a dvoch synov (Kain a Ábel).

„Učení o Trojici, u Indů trimurti, u Slavů Trihlav jmenované, v níž otec a dva synové t.j. původní ještě jediná prabytnost a dva pozdější z ní zniklí výtokové čili dle nové philosophie centrum a jeho dva pólové, polárnosti, pozitivná a negativná. Někdy se však jenom tři bratři zpomínají, mezi nimiž nejstarší místo otce zastupuje. Již u Indů byl Bram co otec, z něhož Višnu a Šiva co synové povstali. Bram (pyr-um) byl slunce, tvůrce, moc, látka, předellost; Višnu byl voda, zdržovatel, moudrost, prostranství, přítomnost; Šiva byl oheň, ničitel, spravedlnivost, čas, budoucnost. [...] Jméno Višnu čili Bisnu Bésnu, jakž ve Vedě stojí, sílu a vítězství znamená, anť totožné jest s naším Bis (vind.=vůl), lat. bison (=zubr). Toto přijímá vítěz, dostal Višnu ještě i ve všech jeho avatarách čili přetvorách, kde nade všemi protivníky a překážkami zvítězil, pročež slul i u Slavů Sviato-Vitem, Světa-Vítězem,

⁷⁶ Kollár, J. *Staroitalia slavjanská*. Viedeň: Cisárska kráľovská dvorská a štátna tlačiareň, 1853, str. 47.

⁷⁷ ibidem, str. 819.

od vit (žit t.j. hovado vŭl), [...] U Židů klade mythus na místě Brama – Adama (od ad ar až ag oheň a am – um, ind. Bram sluje Atma), na místě Višnu-Kaina (od kan gan oheň), na místě Šiva-Abela (t.j. au-běl ne-běl tma, druhá černá polovice Šivy)...⁷⁸

Tento mýtus o dvoch bratoch sa snažil vidieť aj u Slovanov, konkrétne u Čecha a Lecha. Napokon pridáva tabuľku božstiev otca a dvoch synov u Indov, v židovstve a u italických kmeňov.

Bram	Adam	Amphitruo	Ulysses	Italus	Mars	Romus
Višnu	Kain	Herkules	Agrius	Sicanus	Romulus	Antia
Šiva	Abel	Cacus	Latinus	Sabinus	Remus	Ardea

„Indický mythus o Sivovi praví ovšem, že skrze Višnu ne zavražděn ale jen přemožen byl, anť o bohu nelze říci, žeby zavražděn býti mohl; u jiných národů stal se mythus tento více lidským, anť místo boha jen hrdiny vidíme, kteří i usmrceni býti mohli.“

V Indii hľadá aj pôvod pyramíd. „Obelisky oblesky a pyramídy nepochybně již v Indii počátek vzaly a odtud k západu, do Egypta a Europy, přenešeny jsou[...] Indický Šiva (bůh Ohně) představován byl tříhranníkem vzhůru čnícím $\triangle$ t.j. pyramídou, Višnu (bůh Vody) dolů obráceným ∇ .“⁷⁹ Odkaz na starovekú Indiu hľadá aj pri pátraní po pôvode slovanských zvykov. Sviatok „kupala“ (svätajánska noc) sa snaží spojiť s kúpaním „dívok pastýřských a vzetí jim šat na břehu skrze Krišnu.“⁸⁰

Pri svojich jazykovedných prácach vychádzal Kollár z J. Grimma, z výskumov Slovinca J. B. Kopitara, G. Sellenka, z poľských vedcov L. Surowieckiego a I. B. Rakowieckiego. Pozoruhodné je, že pri etymologických výskumoch pracoval aj s dobovými gramatikami rómčiny.

3.3. Poznámky ku kritike P.J. Šafárika a J. Kollára

Z uvedených úryvkov vidíme, že hoci obaja veľkí spisovatelia a vedci skúmali slovanskú myšlienku, vychádzali z odlišných prístupov. Šafárik zo systematickosti a vedeckosti, pri nedostatku materiálov radšej výskum odkázal budúcim bádateľom. Kollár bol idealistickejší, pri mnohých etymológiách neuvádza zdroje. V myšlienke slovanstva mu išlo o filozofickú a mravnú stránku národov (napr. v ranej práci *O dobrých vlastnostech národu slovanského*). V ďalšej generácii národovcov Ľ. Štúr vychádzal viac zo Šafárika, než Kollára.

⁷⁸Kollár, J. *Staroitalia slavjanská*. Viedeň: Cisárska kráľovská dvorská a štátna tlačiareň, 1853, str. 45.

⁷⁹ ibidem, str. 611-612.

⁸⁰ ibidem, str. 126.

Šafárik v korešpondencii s európskymi učencami z 22.11.1839 odsudzuje Kollárovu *Slávy bohyňu*. Vytýka mu amatérsky prístup v etymológii, aj neznalosť sanskrtu.

„Kollárova kniha *Sláva bohyně* sa mi vonkoncom nepáči: takéto diela pôsobia iba zmätok. To pravé a nové v nej dá sa vypísať na jednom hárku. To ostatné je pravý rudbeckizmus. Nepozná poriadne ani sanskrit, ani slovanskú reč, tým menej etymológiu a chce teraz určovať *quantitatem incognitam per incognitam*.⁸¹ Aj Maciejowski robí skôr krok späť než vpred: jeho nové diela sú bez akejkoľvek kritiky a pevného filologického základu. Bez dôkladných rečových znalostí nedá sa v starožitnostiach nič dokázať. No — nech len páni usilovne pokračujú v práci, nebudem im predčasnými kritikami klásť prekážky...“⁸²

Rovnako ako Šafárik kritizoval spis za neodbornosť aj F. L. Čelakovský, ktorý o Kollárovi písal: „odebral se do Asie k brahmínům, a tam se vyučil hluboké moudrosti. Učené bliktry!“⁸³

Narážku na sanskrit nachádzame aj v liste P. J. Šafárika J. Kollárovi, kde sa vyjadruje o zložitom postavení spisovného jazyka a spisovateľov medzi pospolitým ľudom. „Pokud si naši Slováci jakýsi svému nářečí příměřený spisovný sloh, nech třeba na základech české grammatiky, nezarazejí: až potud nebude u nás národní literatury, nebude u lidu chuti ku čtení. My spisovatelé budeme jen Braminové mezi lidem našim: jako sme posavad byli, a sloh náš a jazyk knižný to, co Sanskrit a církevní slovenčina.“⁸⁴

4. So slovanstvom uprostred srdca. Obraz Indie v diele Ľudovíta Štúra (1815-1856)

V Ľudovítovi Štúrovi sa spája mnoho osobností naraz – básnik, publicista a vydavateľ, pedagóg, politik (poslanec Uhorského snemu, povstania 1848-1849), filozof, jazykovedec i etnograf (zozbieral množstvo ľudových piesní, spracované v spise *O národných piesňach a povestiach plemien slovanských*). Záujem o Indiu je preukázateľný už z jeho študentských čias, keď publikoval niekoľko článkov o vzťahu slovanských jazykov a sanskrtu

⁸¹ Neznáme prostredníctvom neznámeho.

⁸² Šafařík, P.J. *Korespondence Pavla Josefa Šafaříka*: I, Vzájemné dopisy P.J. Šafaříka s ruskými učenici (1825-1861), I. část, Praha: Česká akademie věd a umění, 1927, str. 602.

⁸³ ibidem

⁸⁴ Šafařík, P. J. *Literatúra, jazyk a spoločnosť*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961, str. 266.

v augsburských *Allgemeine Zeitung*.⁸⁵ Štúra India zaujímala nielen z jazykovej, literárnej a mytologickej stránky, ale aj politicky, kvôli spoločenskému usporiadaniu, keď sa zamýšľal nad štátoprávnou otázkou národov v Európe.

Jeho reflexia Indie a Číny sa zachovala v cykle prednášok na bratislavskom lýceu⁸⁶ z roku 1842 – *Z prednášok o histórii Slovanov*.⁸⁷ Štúr začína prednášku tézou nemeckého orientalistu A. L. Schlözera⁸⁸, ktorý tvrdil, že okrem Arabov, ktorí kedysi ovládali územia od Malaky až po Lisabon, sa žiadny iný národ nerozkladá na takom veľkom geografickom priestranstve, ako Slovania. Štúr pátra po histórii Slovanov a ich korene hľadá v Indii:

„Z príbuznosti Slovanov s inými národmi Hindustanu vzhľadom na jazyk a telesnú postavu a vzhľadom na používanie slov rovnakého zvuku i zmyslu pôvod svoj, zakrytý nepriesvitným šerom dávnovekosti, v strednej Ázii pri veľkom pohorí himalajskom, tejto kolíske ľudského pokolenia, medzi Tibetom a Indiou hľadať musíme práve tak, ako Nemci, veční susedia naši, z Perzie odvodzovať majú, ako to porovnanie slovanskej reči so staroindickou alebo sanskritom a nemeckej s perzštinou nadostač potvrdzuje.“

Štúr sa však snaží o korektný vedecký prístup, zavrhuje odvodzovanie národov z biblických dejín od Noema alebo Kaina a Ábela a opiera sa o výskumy P. J. Šafárika, ktorý sformovanie slovanského etnika uložil do 5. storočia pred Kristom. Vymenúva zmienky antických historikov o Slovanoch a venuje sa priblíženiu indických pomerov.

4.1. Kritika indického náboženstva a kastového systému

Štúr však pristupuje vo svojich prednáškach k Indii veľmi kriticky. Porovnáva Indiu s Čínou a Európou, kresťanstvo s hinduizmom, voči ktorému je veľmi skeptický. Píše: *„India je so svetom predchádzajúcim v úplnom odpore, z princípu oboch vyplývajúcom, lebo Čína je ríša zvrchovanej prózy, India naproti tomu svet zvrchovane citlivý a fantastický. Postup historický z Číny do Indie v tom pozostáva, že čo v Číne len púhou, holou bytosťou je a o čom sa tu nič nevie, v Indii sa bytosť ona tuší a tušením týmto sa vymaňovať začína. Avšak každé tušenie [...] v Indii tým pomätenejšie a neskrotenejšie, pretože tu je duch sám, ktorý sa tuší a po sebe do zháňania sa púšťa.“* Indický „duševný stav“ prirovnáva k námesačnosti alebo horúčke, ktorá: *„pôsobí hrozné zmietanie, strhávanie a fantastický stav indický, v ktorom*

---

⁸⁵ V prvej knihe Štúrovej biografie *Ludovít Štúr* uvádza o tejto publikačnej činnosti jeho spolupracovník J. M. Hurban toto: *„Štúdiá jeho národno-hospodárske, vedy kameralistické, historické, filozofické, filologické — tu obzvlášť pomer sanskrtu ku slovanskému jazyku zaujímal ho vo veľkej miere, kdežto dosiaľ za príkladom dotočasovým iba grécko-latinská filozofia bývala smerodajnou...“*

⁸⁶ Spomínané prednášky sa dochovali v prepisoch jeho žiakov alebo priamo v Štúrových poznámkach, ako to bolo v prípade tejto state o Indii, ktorá sa zachovala v jeho spise *Přednášení historická*

⁸⁷ Ambruš, J. *Ludovít Štúr*. Dielo v piatich zväzkoch, zv. 2, Bratislava, 1956, str. 31-46.

⁸⁸ August Ludwig Schlözler (1735-1809) vydal v nemeckom preklade a spopularizoval v Európe ruskú literárnu pamiatku Nestorov letopis. Štúr uvedenú myšlienku prebral zo Šafárikových *Dejín slovanských rečí* a literatúr

duch indický ako v krútnave sa trápi a zmieta. Tušenie vcelku je snenie pri bdení, a pretože duch indický len tuší, je on snívajúcim v bdení, ktorá vlastnosť je princípom indického sveta.“

Indiu určuje za vlasť všetkých indoeurópskych národov, čo dokazuje filologicky: *„Vystahovanie sa toto kmeňov z Indie dokazuje starodávna reč indická, sanskrit, ktorého stroj a najväčší počet kmeňov sú so strojom a premnohými koreňmi rečí indoeurópskych rovnaké, medzi ktorými sanskrit presnosťou a zachovalosťou svojich foriem na čele stojí.“*

Čínu vyzdvihuje ako ríšu racionality a jednoty, zosobnenej cisárom, Indiu, naopak, vníma ako nejednotnú, čo dokazuje aj kastový systém. Pozitívum kást vidí v spoločenskom význame úloh, ktoré sú jednotlivým kastám priradené. Brahmanov chápe ako tých, čo sa venujú najdôležitejšej činnosti v obci – kontaktu s božstvom. Kšatrijskú úlohu popisuje takto: *„Druhá záležitosť v obci pozostáva v spravovaní zemskom a v obrane kraja, v ktorom stave sa taktiež všeobecnosť vyskytuje a sila z ducha pochádzajúca prejavuje; druhým stavom teda je stav správcov zemských a bojovníkov...“* Vaišiov definuje ako kastu starajúcu sa o „potreby telesné“, teda poľnohospodárstvo, obchod a remeslá a šúdrov charakterizuje ako stav: *„vykonávajúci všelijaké veľké i malé služby za mzdu“*. Štúr chápe rozumové odôvodnenie aj spoločenskú funkčnosť takéhoto delenia, kritizuje však rozmiestnenie ľudí do kást ako *„nerozumné a duchu protiviace [...] Stav takýto je poroba. A k porobe tejto zatracuje sa ľud indický prirodzenosťou. Vo vzťahu týchto kást sa nemôže nič zmeniť, lebo ony vyšli z boha a takýto ich stav so svojimi právami a povinnosťami pochádza z boha samého.“* Kastovú spoločnosť prirovnáva k feudálnemu usporiadaniu spoločnosti v stredoveku, ktorá taktiež predurčovala človeka na životnú rolu, čoho bol Štúr veľkým odporcom. Vyzdvihuje však kresťanský prístup k povolaniu kňaza, pri ktorom je *„úplná rovnosť, lebo každý, kto sa k tomu schopným cítil a vôľou naplnený bol službám Boha a ohlasovaniu vôle jeho svätej sa posvätiť, mohol sa kňazskému úradovaniu oddať bez všetkých prekážok, pretože kresťanstvo učí, že boh nie je prijímateľom osôb a že pred tvárou jeho všetci sú rovní. V Indii, ako sme povedali, je celkom opačné zriadenie.“*

Kastový systém kritizuje z nedostatku solidarity a lásky k blížnemu: *„O láske k ľuďom sa v Indii nič nevie. Ak by brahman videl človeka z inej kasty v nebezpečenstve, nikdy mu nezíde na um, aby mu prispel pomocou.“* Tento nedostatok lásky, na ktorej je založené kresťanské milosrdenstvo, charakterizuje aj takto: *„oni sa navzájom vraždia a ani jednu nemocnicu pre ľudí nemajú. Na mravce nestúpajú, ale úbohých počestných hladom zahynúť nechávajú.“* Rovnako kritizuje aj hinduistickú snahu splynúť s božskou podstatou, čo bolo v tom čase veľmi populárne u mnohých európskych intelektuálov, zvlášť pod vplyvom Schopenhauerovej filozofie. *„Ak sa niekto spýta brahmana, čo je Brahma, odpovedá: Keď*

sám do seba sa ponorím, všetky zmysly zavriem a v sebe Om poviem, to je Brahma. Takýto stav je abstraktná jednota jednotlivca s Brahmom. [...] žiada sa, aby človek sám seba umŕtivil, všetko zmyselné odstránil [...] a v myšlienke najprázdnejšej ponoreným bol. Takáto abstrakcia je ničota všetkej konkrétnosti a práve tak prázdnota čiže ničota myšlienky.“

Štúr kritizuje aj posvätnú úctu pri uctievaní krajiny: hôr, riek a zvierat... „*Toto tušenie a miešanie prírody s podstatou pôsobí neskrotenú fantastiku indickú a strašnú pomätenosť indického sveta, v ktorej sa on ako chorý v horúčke sem-tam trhá a zmieta. V tejto pomätenosti mieša sa vznešené s naničhodným, velebné s nízkym a s najpodlejším, z čoho ošklivá prevrátenosť vyplýva.*“ Kritizuje aj dva extrémny náboženského prístupu – prílišné oddávanie sa zmyslom, radostiam a rozkošiam a na druhej strane umŕtvovanie a askézu: „*Nám je náboženstvo poznaním Boha, ale s obsahom čiste duchovným, s vôľou svätou, ktorú teda my v živote svojom plniť máme, ak vskutku nábožní sme. U Indov nemá božstvo nijaký taký obsah, súc holou abstrakciou, a tak Indovia ani vôľu jeho svätú, ktorej niet, vykonávať a život duchovný viesť čiže skutočne mravnými byť nemôžu.*“

4.2. Kultúrny význam Indie

V Štúrovom myslení o Indii nachádzame v neskorších rokoch obrat. Prísne kritický prístup opúšťa, zaujímajú ho literárne pamiatky. Spis *Život národov*, uverejnený na pokračovanie v prílohe Slovenských národných novín 1846-1847,⁸⁹ začína voluntaristickou úvahou o živote, až priam chválospevom na život: „*Najmilší je život, nieto nad život, hovorí obecné príslovie a veru pravdu má. Život dáva všetkému skutočnosť, alebo inými slovami, bez života nič neobstojí; odpor života je smrť, prestávanie, hynutie, ničenie všetkého...*“⁹⁰ Štúr rozlišuje život duchovný, vykazujúci kultivovanosť, duševnú námahu a život telesný, neusporiadaný a živočíšny. Toto delenie na bytosti žijúce životom telesným alebo duchovným, sa deje i vo sfére národov. Štúr delí národy na kultivované a barbarské, nachádzajúce sa „*v stave detinskom a sú v nedostatku duchovného života... najväčšou ich prácou je vzájomná ruvačka alebo bitky a pračky s okolitými národmi.*“⁹¹ Národy duchovné, historické, ktoré pretvárajú život „*vždy v ľudskejší*“, sa nachádzajú na každom kontinente: v Afrike sú to Egypťania, v Európe Germáni, Románi a Slovania a v Ázii sú to Indovia, Médovia a Peržania. „*Od nich vyšlo skoro všetko to, čo bolo a je v ľudstve krásneho, vznešeného, dobrého; druhé národy si to len osvojujú a po moste od nich vystavanom do*

⁸⁹ Ambruš, J. *Ludovít Štúr*. Dielo v piatich zväzkoch, zv. 2, Bratislava, 1956, str. 176 – 192.

⁹⁰ ibidem, str. 176.

⁹¹ ibidem, str. 177.

čistejšej spoločnosti ľudskej vchádzajú.“ Za takéto národy považoval Štúr predovšetkým Grékov, na ktorých demokracii stojí súčasná Európa. V každej historickej etape napokon nad ostatné vynikne jeden národ, ktorý emanuje svoju kultúru ako slnko, z ktorého čerpajú ostatné národy. Práve pre túto svoju ušľachtilosť sú duchovné národy napádané barbarmi. Štúr tu osobitne vyzdvihuje úlohu slovanstva, ktoré znášalo každý barbarký nájazd do Európy – Húnov, Avarov, Chazarov, Pečenehov, Plavcov, Mongolov a Turkov.

Duchovné bohatstvo európskych národov vidí v kresťanstve ako náboženstve slobody. Práve absencia slobody je príčinou „otrockého stavu“ ázijských ríš. Kasty vníma ako „neprechodné priehradu“. „*V Indii človek nižšej kasty ešte ani len slobodne vyjsť z domu nemôže, aby alebo pohľadom lebo chodom svojím človeka z vyššej kasty neurazil. V rodinnom kole, ako inde, panuje tá istá otrockosť... Všetci sú nevoľníci pána domu a nevoľnica hlavná je žena.*“⁹² Obdobné prvky podriadenosti vidí aj v židovstve. Spis zakončuje veľmi optimisticky, vierou v rast potenciálu národov a úlohu slovanstva.

4.3. Štúrove poznámky k eposom

Do tretice sa s reflexiou Indie stretávame v spise *O národných povestiach a piesňach plemien slovanských*. Štúr na rozbere slovanskej piesňovej tradície pracoval už v kruhu bratislavskej mládeže. Kvôli politickým pomerom sa však ku kompletizácii spisu dostal až roku 1852. Venoval ho srbskému kniežaťu Michalovi Obrenovičovi, „*synovi národa nášho myslou i skutkami*“, ktorého oslovuje ako „*Vaša Svetlosť*“.⁹³ Štúr píše o ľudovej slovesnosti, ktorá je podľa neho najcharakteristickejšou črtou slovanstva ako spevného a „slovného“ národa. „*Čokoľvek z koľaje každodenného života vystúpi, čokoľvek sa nad obyčajnú obecnosť v živote povznesie, všetko prechádza u Slovanov do piesne a v speve sa ozýva...*“⁹⁴ „*Slovom a piesňou jak sa vyslovuje, tak sa otvára duša slovanská.*“⁹⁵ Spisom sa teda nesú tri hlavné línie – rozbor postavenia slovesnosti medzi všetkými umeniami, hľadanie umení

⁹² Ambruš, J. *Ludovít Štúr*. Dielo v piatich zväzkoch, zv. 2, Bratislava, 1956., str. 191.

⁹³ Štúr sa vo svojej činnosti obracal na všetky slovanské národy, dôkazom čoho je aj osud tohto spisu. Hoci ho pôvodne napísal v slovenčine, pre nepriaznivé politické pomery ho musel prepísať do češtiny a prostredníctvom bibliotekára Českého múzea Václava Hanku ho poslal Matici českej. Tá spis skutočne vydala v pomerne veľkom náklade 4 000 kusov pod názvom *O národných písniach a pověstech plemen slovanských. Od Ludovíta Štúra. Spisů musejních číslo XLVI. V Praze 1853. V kommissi u Františka Řivnáče*. Spis vyšiel časopisecky aj v Nemecku, v roku 1857 sa dočkal srbského prekladu a kslovenskému vydaniu došlo až v roku 1932.

⁹⁴ Ambruš, J. *Ludovít Štúr*. Dielo v piatich zväzkoch, zv. 3, Bratislava, 1956, str. 17

⁹⁵ ibidem, str. 18

charakteristických pre jednotlivé národy a napokon rozbor slovanských ľudových povestí a piesní.

Indiu v rámci umení definuje takto: „*Ind budovami chrámov ohromných, Peržan knihami svätými, Egyptan pyramídami, obeliskmi a labyrintmi ozornými, tajomnými, Grék vyslovuje to v sochách prekrásnych, Románi v maľbe čarovnej, Germáni v hudbe dojímavéj, Slovania ale vyliali dušu a myseľ svoju v povestiach, piesňach a spevoch pohnutlivých.*“⁹⁶ Slovesné umenie Štúr kladie na najvyššie spomedzi všetkých umení a práve v tomto ohľade ho trápi, že Slovania nevytvorili z nepreberného množstva svojich piesní „*celok jeden umelecky zvitý... Pravda je ovšem, že Slovanstvo nemá jednej knihy, či spevnej, či svätej, v ktorej by bol duch slovanský, tak ako je, zaraz sprvoti vystavený; nemá Slovanstvo ani indických Ramayan a Mahabharat, ani perzskej Zendavesty, ani židovských kníh svätých, ani gréckej Iliady...*“⁹⁷ Príčinu tohto nedostatku vidí Štúr v slovanskej rozdrobenosti, napriek tomu však vyzdvihuje ruské Slovo o pluku Igorovom o srbské národné eposy.

Zo všetkých umení si teda najviac ctí umenie básnické, pretože slovo dokáže lepšie než hmota alebo tón vyjadriť ducha. Ak má v poézii prevahu príroda nad ideou, ak duch „*ešte len temno tušený, v prírode sa vidí a synom zemským znázorňuje*“, ide o básnictvo symbolizmu. Za symbolické považuje celé východné básnictvo, na čele s indickou slovesnosťou: „*Indické básnictvo napr. v spevoch Ramayan a Mahabharat zaoberá sa spievaním skutkov božstiev, že ale, ako rečeno, božstvo v indickom názore v prírode sa javí a príroda bez pretrženia ustavične sa mení a z jedného útvaru do druhého prietvoru prechádza, zato aj v básnictve tomto panuje dákasi pomätenosť a závrativosť. V básňach týchto vídať napr. vyvstávať hory a vrchy, z týchto ale hôr a vrchov hned' sa utvorí bohovia, ktorí sa dajú do boja medzi sebou, boj je tuhý, zas ale o chvíľu nevídať nič, všetko sa tratí a len vrchy a hory čumejú zas.*“⁹⁸ Symbolické básnictvo nachádza aj v biblických žalmoch, pričom v indickej i hebrejskej kultúre si všíma podriadené postavenie človeka voči prírodným živlom alebo Hospodinovi. Teoretická časť sa končí úvahou o básnickom symbolizme (skôr, než sa v európskej literatúre presadil symbolizmus ako autonómny smer!).

Indickým eposom sa Štúr venoval ešte niekoľko rokov predtým vo svojich prednáškach na bratislavskom lýceu. Aj tam eposom vyčíta ich neusporiadanosť a fantastickosť. Tejto neusporiadanosti pripisuje aj neexistenciu starej indickej historiografie: „*Po nájdení niektorých pamätností indických sa mnoho v Európe hovorilo o hĺbke učnosti*

---

⁹⁶ Ambruš, J. *Ludovít Štúr*. Dielo v piatich zväzkoch, zv. 3, Bratislava, 1956, str. 21

⁹⁷ ibidem, str. 20

⁹⁸ ibidem, str. 25

indickej, ale zo samého princípu indického vysvitá, že tam hlboká učenosť nemôže byť. Princípom indickým je abstrakcia[...] V tomto svojom tušení, nevedomí, duch sa zvierá citom, ktorý tým napätejší je, čím menej duch sám sebou vládne. Tu sa vyskytuje poézia, a to bájna, strhaná a fantastická[...] Majú Indovia básnictvo epické, z ktorého dva kusy, pod menom Ramajana a Mahabharata... Na niektorých miestach báseň v poriadku plynie, ale z poriadku často vyskakuje, prechádzajúc do zmotanosti a nepochopiteľnej pomätenosti.“ Na rozdiel od eposov však vyzdvihuje a ako najdokonalejšiu na svete chváli indickú mluvnicu a Pániniho gramatický systém.

V diele kľúčovej osobnosti slovenských dejín teda vidíme kritický pohľad na Indiu. V úvahách o historickej úlohe národov vychádzal z Hegela a Herdera. V umeleckých a národno-filozofických otázkach čerpá z Puškina, Chomjakova, Mickiewicza, z maďarského filozofa M. Greguscha, pedagóga L. Petza a J. Palkoviča a prirodzene, z Kollára a Hollého.⁹⁹ Štúr sa teda odkláňa od klasicistického jazykovedného záujmu o indický subkontinent a podrobnejšie si ho všíma spoločensky a nábožensky.

5. Indické motívy v dielach romantických básnikov

Indické motívy v básnických dielach sa mi podarilo nájsť len u romantických básnikov, o čom napovedá aj charakter romantickej poézie, ktorá sa vo väčšej miere než nastupujúce literárne prúdy venovala cudzím kultúram a dramatickým prvkom, pre uplatnenie ktorých poskytovala vhodné prostredie práve India. Prostredníctvom osobnosti Ľ. Štúra mala zrejme o indických literárnych pamiatkach vedomie celá štúrovska generácia. Dôkazom toho je dielo Janka Kráľa (1822-1876). Napriek tomu, že neabsolvoval univerzitné štúdium, v jeho pozostalosti sa našiel bohatý podkladový materiál zo svetových literatúr. Napríklad zápisky slovanských ľudových piesní „*od ruských a srbských zápisov až po výpisy z ďalekej indickej múdrosti Mahabharaty (O rybe, Nálovi a Damajante) a Kalidasovej Sakontaly, od tajomstiev 'národa' slovanského vo výpisoch z Nestora a Pskovského letopisu až po zápisy maloruských povier a piesní, od výpisov z ruských archíválií o Pugačevovi a Stenkovi Razinovi až po uskutočnený a uverejnený preklad Puškinovej Smrti Olegovej, od démonologických snov až po*

---

⁹⁹ Vlček, J.: *Kapitoly zo slovenskej literatúry*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954, str. 163.

*postihnutie zmyslu 'národa cigánskeho', atď'...*¹⁰⁰ Janko Kráľ teda informácie o indických eposoch mal, za povšimnutie stojí aj uvedený „cigánsky“ motív – symbol tuláctva, ktorý sa tiahol v romantickej literatúre naprieč národmi. Aj on bol jedným zo spúšťačov záujmu o Indiu ako kolísku kočovných národov. Na rozdiel od Janka Kráľa, u ktorého sa konkrétne indické motívy do tvorby nepreniesli, sa Indiou inšpiroval A. Sládkovič a S. Vozár.

5.1. Andrej Sládkovič (1820-1872)

Dielo jedného z najväčších romantických básnikov svetového formátu, Andreja Sládkoviča, okrem iného i zapisovateľa Memoranda národa slovenského v roku 1861, je známe predovšetkým prostredníctvom jeho rozsiahlych skladieb: *Marína* (prvá slovenská ľúbostná skladba, autor vyznáva okrem lásky k žene i lásku k životu, k národu a k pravde), *Detvan* (lyricko-epická báseň v piatich spevoch s folklórnymi motívmi) a *Milica* (báseň zo srbsko-tureckých bojov). Práve tu používa Indiu na vyjadrenie srdečnosti, vznešenosti a zaľúbenia v nasledujúcich veršoch:

„...ale ja rád mám, rád dám, rád vidím
fanatické objímania
a tie mladistvé duší porvania
s prianím srdečným závidím:
lebo to sú tie chvíle blažené,
kde všemožnosť človek sníva,
kde sa na krásu nebeskú díva
[...]
kde ľúbosť Ind, krása Brahma,
kde sa roztrhly všetky zrušili
medzi vrelýma dušama...“¹⁰¹

Sládkovič, oboznámený s Heglovou filozofiou a poznatkami západnej inteligencie, prekladal aj ruského slavistu, znalca sanskrtu A. Chomjakova. Možno aj preto nachádzame v jeho diele báseň, ktorá v pôvodnej zbierke *Spevi Andreja Sládkoviča* vyšla pod názvom *Indián*¹⁰² – o otroctve človeka, ktoré sa mení na otroctvo lásky. Neskôr nachádzame báseň premenovanú na *Zúfalec*. Lyrickým hrdinom je príslušník nízkej kasty, sám seba popisujúci

¹⁰⁰ Sloboda, J. (ed.) *Búrkam divým v ústrety*: Na 150. výročie narodenia Janka Kráľa. Bratislava: Obzor, 1972, str. 32

¹⁰¹ Sládkovič, A. *Dielo*, zv. I, Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961, str. 163

¹⁰² Súdobá slovenčina používala slovo „Indián“ na označenie obyvateľa aj Indie, aj Ameriky.

ako „otrok“ (možná narážka na kolonializmus), ktorý nevidí východisko zo svojho postavenia. Chcel sa oslobodiť aspoň skokom do mora, pred samovraždou ho však zachráni jeho láska. Báseň má mimoriadne dramatickú atmosféru:

Zúfalec (Indián)

*Na kraj hory skala, na kraj skaly more,
na kraj mora tóna, tóna ľudskej tvári,
s ňou si blesk zahráva, bledý blesk mesiaca,
a ona si s bleskom belavým pohráva;
ale hra je to, jak rozhnevané vody
v zápasoch s divým a búriacim severom.*

[...]

*Zhasil by nešťastník slabé svetlo noci,
aby ani tónu on svoju nevidel,
aj aby od sveta on videný nebol:
ale keď to nemôž', aspoň tichosť nočnú
prelomí a kliatbou zahrní k nebesám[...]*
*„Šelmy pustých hôr tých, čo chcete? — mám šelmy
v duši svojej divšie nad vás! — A čo chcete,
vy lampy nebeské? — žiaden svit nádeje
od vás mi nepadá! — Čo chceš, ty zradná noc?
Či obraz čierneho smútku mi podávaš?*

[...]

*Život môj, smrť moja! dve strany bytností,
ktorá z vás má spásu pre dušu zúfalú?
Hrozný je život, že nieto v ňom pokoja;
sladká je smrť, že v nej býva večná tichosť.
Sladký je život pre večný svoj nepokoj;
hrozná je smrť práve pre tú večnú tichosť! —
Čo? sladký je život? prekliaty je život:
v otroctve zrodila ma mať, a preto som
otrokom, a preto bič, hlad, hanba, reťaz
s osudom nešťastným od kolísky tvrdej
až dosiaľ mi dušu v otroctve trápili! —
Sám svätý ten Ganges, svätým mokom svojím
nevie zmyť z duše mi poškvrtu otroctva;
pes viac je tyranom nežli ja; červiaka
ušetrí v prachu tom noha brahmanova,
mňa panská surovosť šliape tvrdou päťou;
chrobák právo žitia má, ja v očiach katov*

*ani len života nezdám sa byť hoden!
Prečo aspoň práva smrti neužiješ,
keď právo života kradne ti poroba? —
Či všemožný Brahma preto ma len zrodil,
aby som nástrojom stal sa pýchy cudzej?
Či vôňu kvetov a príjemné ovocie
dáva len tyranom? — Hádam krádež je to,
keď vôňa kvetová oveje otroka?
Tuším každý pohľad na krásu prírody
je hriech a na veľkosť pomyslenie zločin!
Nič, nič nemá otrok: aj ten dych, čo dýcha,
je cudzí a s každým dýchnutím okrádza! —
Čo? sladký je život? prekliaty je život!*

[...]

*Život môj nebol môj, aspoň smrť je moja:
ohavnosť žitia, v tých vodách ťa utopím!
Vlastnej vôle plodom ani jedinký čin
nebol v biedach mojich, aspoň smrť nech bude
činom slobody! —“
A tu ešte jeden raz
zatočí zrakma po bohatej prírode
mládenec biedny — len skok — a dve milostné
ramená sa mu kol hrdla ovinuli. —
Obzrie sa — skrotne — vzdychne: „Otrok ľúbosti
ani umrieť nesmie! —“
A sklamané vody
pod milým a milou smutne zastenali.¹⁰³*

Zmienku o Indii nachádzame aj pri vymenúvaní typických národných stromov v básni *Luhy slovenské*, kde autor priraduje Indii palmu oproti slovanskej lipy:

*„Luhy slovenské rok po roku kvetom
blahostrom jeden osýpa:
Nenájdeš mena, čo pôjdeš šírym svetom,
ktoré by milo znelo, jak naše slovo: lipa.
India palmu a céder ľud Libanu,
dub Nemec, púšť Maďar chváli:*

---

¹⁰³ Sládkovič, A. *Spisy básnické Andreja Sládkoviča*: Na storočnú pamiatku básnikovho narodenia. Turčiansky Sv. Martin: Matica Slovenská, 1920, str. 69-71

*Slováci? — v chládkoch lípy svojej si stanú,
či boží hnev ich a či oheň pekelný páli...“¹⁰⁴*

5.2. Samo Vozár (1823-1850)

Indický motív nachádzame aj u predčasne zosnulého lyrika a publicistu S. Vozára. Patril k zanieteným poslucháčom Ľ. Štúra, zapojil sa aj do vzbury študentov proti absolutistickým reštrikciám.¹⁰⁵ Za života bol prakticky neznámy, i keď ako jeden z prvých autorov tvoril v novej spisovnej slovenčine. Zaujal iba sonetovou skladbou žalospevov na smrť matky *Ukojenie tóní* (1845). Báseň *Kdes' sa tu vzala* vznikla roku 1845, ale publikovaná bola takmer až o 140 rokov neskôr (1982!). Jej motívom je odlúčenie od domova – mladá dievčina z Indie sa s dieťaťom ocitá až na brehoch juhoslovenskej rieky Rimavy. „*Dvadsaťjeden štvorverší básne má zaujímavé geografické rozpätie v reáliách riek[...]: 'od vlnodúrnej Rimavy' až po 'Alutu, Ganges a Ind valnistý'. Báseň o mladej matke Almíne a jej milom Aurolovi vedie[...]* do ďalekých krajov Orientu[...] Vozárova báseň[...] by provenienčne ukazovala aj na staroiránsky pôvod.“ Je však možné, že evokuje aj „cigánsky“ motív – „(v romantizme ho už skôr vynikajúco predstavil A. S. Puškin), ktorého korene môžu siahať až do orientálnych končín 'Gangesu a Indu'.“¹⁰⁶

Kdes' sa tu vzala...

*Kdes' sa tu vzala, biedna pútnica,
pri vlnodúrnej Rimave
a preč' sem ideš, cudzia devica,
piesne rozlievať boľavé?*

[...]

*Ďaleká cesta od Aluty sem
a za Alutou Ind ďalej,
v moriach, oblakoch hynie jeho zem,
jak ja hyniem, idúc od nej.
Kde Ganges a Ind valnistý beží,
tam vlasť je otcov, tam vlasť má!*

¹⁰⁴ Sládkovič, A. *Dielo*, zv. II, Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961, str. 302.

¹⁰⁵ Boflík, J. (ed.) *Samo Vozár: výsledky celoslovenskej konferencie o jeho živote a diele dňa 14. apríla 1969 v Rimavskej Sobote*. Bratislava: Obzor, 1970, str. 18.

¹⁰⁶ Vozár, Samo: *Z epiky*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 4.2.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/151/Vozar_Z-epiky/12

*Kde javor hrobu pamiatku streží,
tam mať leží, tam mať je má!
[...]
Spomienka sa jej do slz žaloby,
cesta ďaleko zmenila,
pod plačom jak by mala striasť hroby
úval, noc sa zľútostila.
Dieťa jediné, kde viac kochané,
jak koniec múk — pri nej čuší,
a tá ho v tichej plachte ustlané
vinie, privíňa ku duši.
--Čučuj mi, čučuj, poklad spanilý,
ty niť ma k svetu držiaca,
daj nebe otcov tvojich ti sily,
do líčok krásu mesiaca.
Krásu mesiaca, akým sa valy
v lahodách Indu ligocú,
keď cez tŕň hájov, pres bájne skaly
blesky jak sny v ňom mihocú.
Znáš ty Alutu, neličených kraj,
jak môj dumný Aurolo je?
Znáš viac indických krajov a krás báj,
kde ríš' zhaslá mých otcov je?
Koľmo je vyšší trón nad klakaním,
koľmo modla pred vzývaním —
toľmo kniežatská Almína bola
z záletníkov skvelých kola.
Večernej piesne ponurý znie šum,
zunie po brehoch Rimavy,
pieseň divoká — čanúci to rum
a čerstvých dôb obraz tmavý.
Ktorému srdcu zun sa ten vkráda
skoro sa, skoro vyspieva.
Almína trudne, Almína stráda,
Almína dušu vylieva...¹⁰⁷*

---

¹⁰⁷ Vozár, Samo: *Z epiky*. Zlatý fond denníka SME, [cit. 4.2.2012]. Dostupné z: zlatyfond.sme.sk/dielo/151/Vozar_Z-epiky/12

6. Indické motívy v staršej slovenskej próze

Pri mapovaní zmienok o Indii v staršej slovenskej próze som našla zastúpenie v období literárneho realizmu, na rozdiel od skorších čias. Príčinou je vývoj prózy ako žánru, ktorú ešte v prvej polovici 19. storočia nahradzovala bohatšie zastúpená poézia, dráma, cestopisná, náučná a filozofická literatúra.¹⁰⁸ Rovnako sa rôznia aj príčiny, kvôli ktorým sa autori venovali indickému subkontinentu. V prípade G. Reussa vidíme ešte prózu podnietenú cestopisným a vedeckým záujmom, v ostatných dielach zas etnografický a religionistický výskum Indie. J. Záborský spomína indické eposy a zmieňuje sa o kritike Anglicka za koloniálnu politiku. S. H. Vajanský komponuje indické reálie priamo do deja.

6.1. Svetozár Hurban Vajanský (1847-1916)

S. H. Vajanský patrí k autorským osobnostiam mimoriadneho tvorivého formátu. Pochádzal z rodiny najbližšieho spolupracovníka L. Štúra, vynikol ako politický a kultúrny publicista, básnik, prozaik a literárny kritik, za svoje národné aktivity niekoľkokrát väznený.¹⁰⁹ Vzťahy medzi umením a národmi sa venoval celý život, zhrnul ich aj v úvahe *Umenie v živote národov* (1911). Preto neprekvapuje, že sa jeho literárne poznatky o Indii odzrkadlili aspoň v malej miere aj v jeho tvorbe.

V esejach o umení spomína, že sa máme s úctou zdola nahor dívať na staré kultúry. Vyzdvihuje zásluhy antického Grécka v bohatstve fantázie a starej Indie v hĺbke špekulatívneho myslenia. Krátke zamyslenie o povahe gréckej a indickej filozofie zahrnul aj do dvojdielného románu *Korene a výhonky* (1895-1896), v ktorom zachytáva vzájomné vzťahy medzi meštianstvom, inteligenciou a sedliactvom.¹¹⁰ Prostredníctvom jednej z postáv hovorí o kultúrnych ideách, ktoré sa nemusia viazať na konkrétny národ, ale naopak, objavujú sa u osobností naprieč národmi:

„Hegel bol dušou vlastne Slavian, preto ho Nemci menej rozumeli a rozumejú než Slaviani[...] Stáva sa [...], že myšlienka jedného plemena náhodou nájde si výraz v synovi iného národa. Pozorujeme to i v hudbe; napríklad nemecká melódia piesne „Kto za pravdu horí“ [...], neujala sa tak u Nemcov ako u Slovákov... Tak

¹⁰⁸ Do roku 1870 mala slovenská literatúra len dva rozsiahlejšie romány: Valghata (L. Kubáni) a Príhody a skúsenosti mládenca Reného (J. I. Bajza).

¹⁰⁹ Šmatlák, S. *Dejiny slovenskej literatúry*, zv. II, Bratislava: Literárne informačné centrum, 2007, str. 185.

¹¹⁰ Pre S. Hurbana Vajanského bolo obzvlášť dôležité spojenie románu a národnej idey a zachytenie spoločenského stavu národa. V tomto vyzdvihoval románové koncepcie E. Zolu.

*Sokrates nebol dušou Grék, ale Ind, alebo snád' ešte lepšie starozákonný Hebrej... Idea letí vekmi a národmi, ona je to večné a zostávajúce, kde nájde výraz, je náhodou.*¹¹¹

Znalosť indických reálií vyplynula aj do zakomponovania Gangy do originálnych prirovnaní. V rodinnom románe *Kotlín* (1901), ktorý sa často pre svoje polemiky s hnutím Hlas označuje aj ako „román-pamflet“¹¹², nachádzame toto prirovnanie dokonca až dvakrát.

*„Nad korunami stromovými, medzi ich nerovnou, vlnistou líniou a železnou traverzou, na ktorej spočíva sklená časť ostrešia, belasie sa pruh neba ako nevyspytateľne hlboká rieka, ako vzdušný svätý Ganges.*¹¹³
*Zkadiaľ tečie, kam sa valí, to už nevidí, úzky je jeho obzor, obmedzujú ho steny verandy... A nahor chcel by pozrieť, nahor, voľne, vysoko až k zenitu, no bráni železná štíhla traverza, na šír a diaľ, no bránia steny!*¹¹⁴

Aj druhýkrát sa Ganga spomína iba v umeleckom prirovnaní pri popise smädu. Poslucháč nalieva rozprávačovi, rozhorčenému nad pomermi v domácom kraji:

*„No oddýchni si a zalej si hnev,“ riekol Andrej, nalievajúc Gažovi do pohára.
„Lej, lej dnes, Ganges vypijem a všetky krokodily pohlcem...“*¹¹⁵

Napokon nachádzame indické reálie aj v novele *Blížence* (1904), ktorú autor písal počas svojho väznenia. Dej novely je košatý, protagonistom jednej z ľúbostných epizód, je vedľajšia postava Macha, študenta klasickej filológie a sanskrtu:

„Že mnoho študujete, hovoril váš brat; pozor na zdravie!“ povedala Kornélia, keď išli úzkym chodníkom medzi strniskami.

„Pracujem na doktorskej disertácii, ale mi už vyšly pramene. Onedlho preda len musím do Pešti. Všetko nedostanem sem, hoci mám tam milého profesora Amruša. Vlastne by som mal i do Viedne a Berlína. Mojou špeciálnosťou je sanskrit... Staré klasické jazyky majú ma len živiť...“

„Priehlbeň, a sanskrit,“ veselo povedala Kornélia, „aké je to divné!“

*„A Priehlbeň a...“ Chcel povedať: „a taká vysoká krása, taká harmónia,“ ale zháčil sa a začervenal.*¹¹⁶

¹¹¹ Vajanský, S. *Koreň a výhonky*, Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1962, str. 104.

¹¹² Sedlák, I. a kol., *Dejiny slovenskej literatúry*, zv. I., Bratislava: Literárne informačné centrum, 2009, str. 447. Vajanský v tomto románe vyjadril svoj rozpor s novou nastupujúcou generáciou autorov a kultúrnych osobností (najmä V. Šrobára) združujúcich sa okolo pražského časopisu Hlas a osoby T. G. Masaryka.

¹¹³ Zaujímavá konotácia s koncepciou vesmírnej Ákaš Gangy.

¹¹⁴ Vajanský, S. *Kotlín*. Turčiansky sv. Martin: Vydanie Kníhkupecko-nakladateľského spolku, 1901, str. 11.

¹¹⁵ ibidem, str. 356.

¹¹⁶ Vajanský, S. *Blížence*. Turčiansky sv. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1943, str. 137.

Druhýkrát sa tu sanskrt spomína až vo vypätej ľúbostnej scéne, kde vedľajšia postava nalieha na filológa Macha, aby sa vyjadril k možnému sobášu:

*„Pán doktor, pán profesor, preč učenosti a teórie! Preč sanskrit a hieroglyfy. Viete, že im nerozumiem, hoci si vašu učenosť vážim. Ale hovorme raz neučene — no rozumne. Viete, moja sestra sa dnes vydala za muža proti vôli. Ona mi sobrala polovicu duše. Treba ju niečím zaplniť! Ja sa nechcem tak vydať ako Ela, rozumiete?“*¹¹⁷

6.2. Jonáš Záborský (1812-1876)

Jonáš Záborský sa do slovenskej literatúry zapísal ako dramatik a prozaik, v oboch literárnych druhoch mu šlo o hľadanie vlastnej, slovenskej cesty (chcel vytvoriť národnú tragédiu). V tomto akoby predbehol literatúru romantizmu a tým, že sa venoval kritike spoločnosti, sa jeho dielo považuje za realistické.¹¹⁸ Odtiaľ vychádza aj pomerne ojedinelý jav v próze tej doby – kritika kolonializmu.

Svoje politické stanovisko vyjadril v diele *Faustiáda*, „fantastickej hrdinskej básni“, ktorú začal ironickým postojom k vydavateľským možnostiam v Uhorsku s podtitulom: „Vydanie tretie, lenže prvé a druhé ešte nevyšlo“ a s podtitulom k predslovu, ktorý nazval „Predmluva, ktorú nikto čítať nebude“. Je to kriticky najútočnejšie Záborského dielo zamerané na pomery v porevolučnom Uhorsku, reťazec anekdotických príbehov voľne zviazaných postavou dr. Fausta, ktorý navštívil Uhorsko. Formálne predstavuje karnevalovo-parodickú adaptáciu literárnych diel (Iliady a Odysey, Aeneidy, Božskej komédie, Fausta, Slávy dcery...)¹¹⁹.

Záborský zmienil kritiku Veľkej Británie v spore o parlamentarizáciu Ruska. Rozhovor sa odohráva vo fiktívnom meste Kocúrkove, ktoré navštívi liberálny Rus Ogarev. Inteligencia sa naňho obracia s otázkami o Rusku:

„Žiadajte,“ ozval sa Chvaliboh, „pre Rusko ústavu.“

„Nie ináč,“ prisvedčil Ogarev.

„Prečo teda, ako na ten čas občania Británie, neodporúčate Angličanom, aby svoju stomiliónovú Indiu povolali do snemu?“

„To nejde,“ vetil Ogarev. „Anglicko by sa rozpadlo, keby svojím ohromným kolóniám dalo ústavu.“

¹¹⁷ Vajanský, S. *Blížence*. Turčiansky sv. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1943, str. 249.

¹¹⁸ Sedlák, I. a kol., *Dejiny slovenskej literatúry*, zv. I., Bratislava: Literárne informačné centrum, 2009, str. 391.

¹¹⁹ Záborský, J. *Dielo I*. Bratislava: Tatran, str. 516-517.

„Nuž, a ohromné časti Ruska nie sú kolónie?“ skríkol víťazne Chvaliboh. „Má cár v jedno sohnat' vyslancov ruských, poľských, nemeckých, tatárskych, čeremyšských, voľazských, karakalpackých, a aké sa tam čmýria národy?“¹²⁰

Záborský narážal na Uhorsko, nemaďarské národy videl ako „kolónie“.

Druhýkrát spomína Indiu v beletrizovanom traktáte *Básnici*, ktorý je jeho ars poetikou¹²¹. Klasicisticko-archaická forma didakticky zameraného rozhovoru prináša názory literárnej autority miestneho farára, adresované jeho dvom priateľom.¹²² Skupinka literátov sa ho pri rozprave o antickej filozofii pýta na indické eposy. Obdobne ako L. Štúr, aj J. Záborský kritizuje starú indickú literatúru za jej nesúrodosť. Básnici vychvaľujú Danteho Božskú komédiu, časť z nich ju však, rovnako ako diela T. Tassa a L. de Camõesa, kritizuje ako „plod chorobnej obraznosti.“ Následne prechádzajú k indickej literatúre s priznaním, že nie sú oboznámení s jej obsahom:

„Povedz nám ešte, profesor, čo súdiš o indických eposoch Ramayane, Maharabate?“

„Hja!“ hodil Bratoševič rukou, „o týchto ani mne, ani vám súdiť, bo ich neznáme. Mne aspoň známe sú len z opisu a daktorých zlomkov v preklade. Nakol'ko z týchto súdiť môžem, sotva by som sa príliš kochal i v pôvodine. Oškľivia sa mi tie neprirodzenosti, to potvorné pretvarovanie bohov a miešanie s hovädami, to nezrelé blúznenie o svete, tá chorobná hra s nesmyselnými obrazmi. Niet v tom ani vkusnej plastiky Homérovej, ani triezvej filozofie náboženstva gréckeho. Tu sú bohovia utešené inotajky, tam sny pochabého blúznivca. Neslúži to ani pre osvietenie rozumu, ani pre vzdelanie srdca, lež radšej pre celkové ohlúpenie. Ako chrámy a sochy, tak i básne Indov len ohromnosťou svojou zarážajú, ale čistej radosti z pravdy a krásy neposkytujú. Tam teda žiadnych vzorov nám nehľadať. Pri ich básniach musíme tak ako pri ich pagodách, vykriknúť: ‚Ó čo tu daromnej práce!‘ Básnik grécky hľadá pre vznešené a zdravé svoje myšlienky pekné plastické formy; indický je blúzniaci panteista a učený sprosták.“¹²³

Diskutéri sa napokon zhodnú na umeleckej jedinečnosti Homéra, ktorý však má príliš „nadmyslový svet“. Za najlepšie východisko pre tvorbu slovenských básnikov považujú napokon dielo Jána Hollého, aby sa každý literát držal svojho vlastného národa a dejín.

6.3. Gustáv Reuss (1818-1861)

Osobnosť spisovateľa, etnografa, botanika a národopisca Gustáva Reussa sa dotýka Indie z viacerých stránok. Na jednej strane je to religionistický a etymologický záujem, na

¹²⁰ ibidem, str. 259.

¹²¹ Záborský tu prináša aj vlastné slovakizované literárne termíny – epiku nazýva básnictvom „dejoličným“, lyriku „citoličným“ a didaktickú poéziu zas básnictvom „učebným.“

¹²² Záborský, J. *Dielo II*. Bratislava: Tatran, str. 419.

¹²³ ibidem, str. 337-338.

strane druhej zas Indiu spomína v cestopisnom a vedecko-popularizačnom diele *Hviezdoveda*. Gustáv Reuss bol členom významnej národoveckej rodiny z Revúcej.¹²⁴ Jeho bádateľská činnosť mala veľmi veľký rozsah, okrem iného zostal v rukopise i jeho náčrt etymologického slovníka, ale žiaľ „*nemožnosť uverejňovať výsledky bádania, konfrontovať vznikajúce názory a teórie mali [...] za následok, že mnohé z týchto prác [...] získavajú nádych amaterizmu, čo býva jedným zo zákonitých dôsledkov izolácie vo vede.*“¹²⁵

Nás bude zaujímať próza *Hviezdoveda*, ktorá bola prvým pokusom o vedeckú popularizáciu vtedajších poznatkov z astronómie a zemepisu. Hlavným hrdinom je knieža Krutohlav, ktorý na šarkanovi letí na Mesiac a popisuje krajiny, ponad ktoré prelietali. „*Tematika letu balónom na Mesiac nie je v literatúre kultúrneho okruhu, v ktorom vyrastal G. Reuss, nová. Pri príležitosti založenia Učenej spoločnosti malohontskej Jánom Feješom, uverejnil Ján Koříšek, ev. farár v Hnúšti, oslavnú báseň [...] z roku 1810. Báseň opisuje oslavu založenia spoločnosti, keď 'na breh Rimavy, nižšie samé Hnúšti' pristál Montgolfiér s Blanssartom na balóne a vzali autora so sebou.*“¹²⁶ O Indii sa dozvedáme v kapitole pod názvom *Krutohlavove názory*.

Cieľom kapitoly bola popularizácia súdobých poznatkov o svete. Údaje, ktoré však uvádza, sú často nadsadené a nekorešponujú so skutočným stavom. Najvyšší vrch Himalájí nazýva Dhualágiri:

„*Na Zemi vystrelená guľa by teda prevýšila značne Tatry a tou istou silou vystrelená na Mesiaci by dvakrát prevýšila himalájsky Dhualágiri (25 000 stôp vysoký vrch).*“¹²⁷

Uvedeným vrchom myslel Reuss nepálsku horu Dhualágiri (8 167 m.n.m), siedmy najvyšší vrch sveta. Postava Krutohlava ďalej uvažuje o ázijskej klíme a o tom, že na Sibíri kedysi mohol žiť slon indický. Indiu popisuje takto:

„*Väčšina týchto rozsiahlych krajov spadá pod Angličanov. Predná India má asi 52 000 štvorcových míľ a jej sever je pretkaný ohromnými reťazami vrchov. Odtiaľto nižšie ležia Himaláje s najvyššou hoľou na Zemi Dhualágiri, vysokou 26 340 stôp¹²⁸. Sú tu roviny a piesok, inak je to kraj veľmi úrodný s mnohými riekami, dlhými od stoštyridsať do tristoštyridsať míľ. Sever tejto krajiny je ako Slovensko, inak dolu nižšie je teplo až*

¹²⁴ Otec Gustáva, Samuel Reuss, folklorista, etnograf, demograf a historik, roku 1822 založil v Revúcej knižnicu a významne spolupracoval s P. Dobšinským. Jeho brat Ľudovít sa vášnivo zaujímal o mytológiu.

¹²⁵ Urbancová, V. Národopisné práce Gustava Reussa. In: *Slovenský národopis*, 1977, roč. 25, č. 2, str. 289-314.

¹²⁶ Reuss, G. *Hviezdoveda, alebo Životopis Krutohlava čo na Zemi, okolo Mesiace a slnka skúsil a čo o obežnicach, vlasaticiach, pôvode a konci sveta vedel*. Do súčasného jazyka preložila a doslov napísala V. Urbancová. Bratislava: Tatran, 1984, str. 326.

¹²⁷ *ibidem*, str. 57.

¹²⁸ Tento údaj je bližší skutočnej výške Dhualágiri, 26 795 stôp. Reuss teda spresnil svoj pôvodne uvedený údaj.

horúco. Chodia si tu slony, nosorožce, hyeny, tigre, pantery, leopardy, šakaly, ostrovidy, levy a opice. Obyvateľov je stodvadsaťtri miliónov, takmer čistých Indiánov. Okrem toho sem patria slobodné kraje Seikov, Gvaliorov, Nepautov a iných. Zadná India je hornatá a rovinatá a má veľké rieky. Inak je tu veľká horúčosť. Obyvateľov je tu dvadsaťjeden miliónov. Prebývajú tu Mongoli. Okrem Angličanov sú tu aj Birmani, Anami, Malakovia. Z ostrovov je najväčší Cejlón, horúci a veľmi úrodný.“¹²⁹

Demografické údaje o Indii uvádza nasledovne:

„Počet obyvateľov je do šesťsto miliónov¹³⁰; hovoria siedmimi hlavnými rečami a stoosemdesiatimi dialektami. Európskym rečiam je najbližšia indická. Niektorí bývajú v mestách, iní sú pastieri a nomádi. Jedni chodia holiť, druhí v skvoste a v nádhere. Tak je to aj s jedným. Jedni jedia ryby, iní, ako Číňania, mačacie a psie mäso, v Siame aj potkany. Niektorí zase žijú len z rastlín. Jedni pijú pálené, iní fajčia ópium atď. Náboženstvo je mohamedánske, pohanské, židovské, kresťanské.“¹³¹

Vedeckým podkladom pre Reussovú prácu bol spis J. J. Littrowa, riaditeľa viedenského observatória, *Zázraky nebies*.¹³² Reuss dáva planétam slovanské názvy, podobne, ako to robil pred ním spisovateľ a šíriteľ osvety na západnom Slovensku J. Fándly. Reuss ešte čerpal z indických prameňov aj pri svojich etymologických a religionistických prácach, ktoré uvádzam v kapitole o Indii ako predmete religionistického výskumu.

7. India ako predmet jazykového, religionistického a etnologického výskumu ďalších slovenských autorov

7.1. Dofatky k fenoménu G. Reussa

Etymologickému výskumu sa venoval **Gustáv Reuss**,¹³³ v historickej črte *Všeobecný dejepis Sarmantov*, kde sa však dopúšťa mnohých nepresností, napríklad gótsky kmeň Gepidov situuje do Indie a považuje ich za slovanské etnikum. „Svojím etymologickým romantizmom nadväzuje tesnejšie na názorový okruh tej skupiny, s ktorou sa dostával

---

¹²⁹ Reuss, G. *Hviezdoveda...* Bratislava: Tatran, 1984, str. 289

¹³⁰ Tento demografický údaj nesedí. Podľa prvého celoplošného sčítania ľudu v Britskej Indii z roku 1881 bola celková populácia 253 891 821 obyvateľov. Zdroj: <http://www.demographic-research.org> [cit. 31.3.2012]

¹³¹ Reuss, G. *Hviezdoveda...* Bratislava: Tatran, 1984, str. 277

¹³² ibidem, str. 325. Reussa tu najviac inšpirovalo tvrdenie: „Medzi všetkými vedami, ktoré ľudský duch rozvíja v prospech svojho zdokonalenia, je to práve astronómia, ktorá poskytuje najdlhšiu reťaz veľkých objavov.“

¹³³ Pozri kapitolu o indických motívoch v staršej slovenskej próze.

najčastejšie do styku. Patril k nim napr. P.K. Hostinský a jeho brat Ľudovít.“¹³⁴ Etymologické úvahy rozvinul aj v monografii o Veľkej Revúcej, kde hľadal slovanský Olymp a obec Šivetice kombinoval so Šivom ako staroslovanskou bohyňou Živou.

7.2. Jazykovedné bádanie V. Paulínyho-Tótha

Indiu spomínal vo svojom diele aj spisovateľ, publicista a politik mladšej generácie štúrovcov, **Viliam Paulíny-Tóth** (1826-1877). V publikácii *Slovanské bájoslovie* spojil pozoruhodným spôsobom mytológiu s jazykovedným skúmaním. Pôvod Slovanov z Indie nepovažuje za pravdepodobný:

„Dosiť povšečne zato malo sa, že kolískou človečenstva, menovite ale Semitských a tak zvaných Indo-Európejských národov, je India. A toto je ovšem veľmi možné. No ešte vieropodobnejším zdá sa mi byť to, že dajeda čelad' z potomstva prvých ľudí, v najdrievnejšom praveku opustiac údolie hornieho Indu a pramene riek Ravy a Gury¹³⁵, cez Kabur posuvla sa na severozápad a po mnohých storočiach došla k západným svahom pohoria Mustang a Belutrag – tak, že kolískou Smeitov, Árov a Indo – Európanov vlastne byť môže priestor medzi Chvalínskym morom a Indukúšom.“¹³⁶ Chvalínske more je Kaspické more, indo-európske národy sú „hvalské“, z ktorých „tiahli Árovia do Hindostanu a podmanili si tamejších drievnych obyvateľov...“ Paulíny-Tóth sa snaží rekonštruovať pôvodný hvalský prajazyk, pričom polemizuje s názormi, ktoré za základ indo-európskych jazykov považovali sanskrt. „Dľa môjho náhľadu je sanskrita práve tak ako ktorákoľvek iná, a síce jak Indo-Europejská tak semitská reč, nie matkou[...] – len dcérou, ako všetky ostatnie sú dcérami abo vnučkami a pravnučkami jednej, nám teraz už neznámej, časom avšak vedeckými bádaniami a snad' viac menej fixovať sa dajúcej prareči, ktorú som z vyšeudaných príčin Hvalskou pomenoval.“¹³⁷ Za najzachovalejšieho dediča prajazyka považoval Paulíny-Tóth medzi živými jazykmi „slavénčinu“ a medzi mŕtvymi sanskrt.¹³⁸

Metodologicky pracuje Paulíny-Tóth s koreňmi slov. Jazyky rozdeľuje podľa toho, aká samohláska v nich dominuje. Za negatívnu samohlásku považoval „i“ – korene, ktorú túto hlásku obsahovali, nazýval neprajnými, černobožeckými. Za pozitívny vokál považoval „u“ – jeho korene označoval za prajné, belobožecké. Na základe toho sa formovala celková povaha jazyka. Z prajných koreňov vznikli „klíky slov, nimiž označované boly predmety životu,

¹³⁴ Reuss, G. *Hviezdoveda...* Bratislava: Tatran, 1984, str. 314

¹³⁵ Pravdepodobne gruzínske rieky Agrava a Kura.

¹³⁶ Paulíny-Tóth, V. *Slovenské bájeslovie*, In: Turčiansky Sv. Martin, tlačou kníhtlačiarstvo-účastinár.spolku-nákladom spisovateľovým. 1876, str. 23

¹³⁷ ibidem, str. 23

¹³⁸ ibidem, str. 58

zveľatku a blahu človeka prajné a dobré“, napr: svetlo, teplo, vlaha, tvorenie... Neprajné boli opakom.¹³⁹ Uvádza napríklad korene „di“ a „du“. Od „di“ odvodzoval pozitívne slová: „*diať, dať, dájať, dub, doba, dobrý, dielo, Hodpo-din...*“ Od koreňa „dy/du“ odvodzoval negatívne termíny: *jed, duje, dláviť, dym, durák, drať...* Dokladoval ich príkladmi z gréčtiny a góťčiny, zo sanskrtu však nie.¹⁴⁰ Indii sa však venoval pri popise kultúry Slovanov. Za pôvod vzdelanosti považuje vedy a Indiu za kolísku kultu rozžihania ohňa.

7.3. Záujem o Indiu v kontexte slovenskej ľudovej rozprávky

V staroperzských a indických prameňoch pátral vo svojej bádateľskej práci aj **Pavol Dobšinský** (1828-1885). Básnik, kňaz a národný buditeľ sa do povedomia zapísal najmä vďaka nenahraditeľnému folkloristickému dielu, zozbieraným osemdielnym *Slovenským povestiam* (spolu s A. H. Škultéty 1858-1861). Vedecky vysvetlil povesti ako mytologický fenomén v diele *Úvahy o slovenských povestiach* (1872). Píše, že rozprávky sú obrazným vyjadrením prírodných dejov, akousi alegóriou, z ktorej možno vyvodit' svetonázor ich tvorcu. Rozprávkový svet možno vysvetliť ako symbol prírody, kde sa využíva najmä solárny mýtus a s ním súvisiaci obraz protikladných síl (tma – svetlo, zima – leto, smrť – život). Rozprávky rozdelil na okruhy: bohoveda (vzťah človeka k božstvu), svetoveda (vzťah človeka k ľudstvu) a človekoveda (konceptia človeka).¹⁴¹

U Slovanov považuje za „pomníky starodávnosti“ slovesnosť, na rozdiel od architektonických pamiatok Ríma, Grécka a Egypta. Sú dôležité nielen z básnického hľadiska, ale ako svedectvá o „*domácich, rodinných i občianskych pomeroch našich predkov.*“ Ostatní zberatelia sa snažili z povestí vyčítať aj konkrétne historické udalosti, v postave vtáka-unášateľa vidia loď alebo u Laktibradov kmeň Longobardov. Dobšinský však tento princíp pre nedostatok dôkazov opúšťa.

Dobšinský chváli, že v slovenských povestiach nie je zmienky o sociálnej nerovnosti zriadenia našich predkov (aj napriek existencii kráľovstiev a protikladu bohatstva a chudoby), ako „*je to vo bájesloví gräčkom alebo ako pri indických kastách vidíme; ale ani v živote našich otcov, dl'a povestí líčenom, niet rozdielu svobodných a otrokov, pánov a hälotov.*“¹⁴²

¹³⁹ Paulíny-Tóth, V. *Slovenské bájeslovie*, In: Turčiansky Sv. Martin, tlačou kníhtlačiarstvo-účastinár.spolku-nákladom spisovateľovým. 1876, str. 23

¹⁴⁰ ibidem, str. 33

¹⁴¹ Dobšinský, P. *Úvahy o slovenských povestiach*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 9.4.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/204/Dobsinsky_Uvahy-o-slovenskych-povestiach

¹⁴² Dobšinský, P. *Úvahy o slovenských povestiach*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 9.4.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/204/Dobsinsky_Uvahy-o-slovenskych-povestiach

Kvôli personifikácii prírody datuje Dobšinský povesti do predkresťanskej doby, 200 p. n. l. – 800 n. l. v dobe „*odtrhnutia sa Slovanov od pranároda*.“ Upovedomuje na predispozície pohanského obyvateľstva vnímať jediného Boha. Najviac spoločných prvkov vidí v gréckej mytológii, ale aj „*čiastočne u Peršanov a Indov*“. Za inšpirácie z Perzie považuje polaritu dobra a zla (zoroastrizmus), k indickým koreňom ho vedie personifikácia prírodných živlov: „*Za kolísku náuky o metempsychosi pokladajú dejepuravci Indiu a tu v dávnosti povstalý a obširne rozvitý brahmanismus a buddhismus. To vedie nás na tomto mieste k soznatiu, že naše povesti stoja v sväzku myšlienok a názorov nielen s gräckymi ale aj indickými bájami*.“¹⁴³ Dobšinský polemizuje s odporcami, ktorí povesti považovali za prebraté od iných, starších kultúr – každý národ totiž tvorí literatúru podľa neopakovateľného kultúrneho kľúča.

„*Neprajníci Slovanstva chceli by rozraziť plamene ducha Slovanov; 'Hľa! nemáte vy Slovania nič pôvodného; vaše báje sú smiešaniny samých požičaných vecí tu od Gräkov, tam od Indov, tam od Peršanov, a kto vie odkiaľ ešte!' A zasa prajníci naši chceli kedysi týmto mečom vybojovať všetko: česť i slávu ducha a starobylosti slovanskej, keď odvodzovali mytické názory a predstavy Slovanov zrovna z Indie; keď vlastne zapomínali, že duch samostatne myslivý nepožičiava, nehonosí sa vecmi od inakial odvedenými, ale tvorí samočinne a stavia si budovy pôvodného slohu[...] Duch ľudský myslivý a tvorivý [...] myšlienky svoje v ústavný celok zbudovať môže u jedného akokoľvek aj u druhého či jednotlivca či národa, u Indov i Slovanov i kdekoľvek duch je*.“¹⁴⁴

Ďalej Dobšinský vysvetľuje, že „*srovnalosť báječných názorov vystopovaná v Indii, u Peršanov, Gräkov a Slovanov i kde viac nevedie k podbitiu a podrazeniu týchto poslednejších tamtým*.“ Podobnosť motívov odvodzuje od spoločného indoeurópskeho základu a ľutuje, že z čias starých Slovanov sa nezachovali písomné pamiatky ako u Grékov. Teória spoločného mytologického (aj jazykového) východiska pochádza od veľmi populárneho J. Grimma. Rozprávky sú podľa neho pozostatky starých mýtov, ktoré si každý národ priniesol zo spoločnej ázijskej pravlasti. Odvodzovanie rozprávok najmä z Indie, tzv. migračnú teóriu, vypracoval T. Benfey. Od druhej polovice 19. storočia, rozvojom psychológie a antropológie už väčšina vedcov tvrdila, že rozprávky i mýty sú archetypálnou záležitosťou, vlastnou zákonitosťou poetického myslenia a vnímania všetkým národom.¹⁴⁵

---

¹⁴³ ibidem

¹⁴⁴ ibidem

¹⁴⁵ Šmahelová, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989

Žiaľ, v Dobšinského práci sa nedozvedáme o konkrétnych motívoch z Indie. Poskytuje však popis postáv a ich symboliku. Tam nachádzame postavu menom *Dalajláma*. Slovo Dalajláma je síce tibeto-mongolského pôvodu, kultúrne však zasahuje aj do Indie, preto si ho dovoľujem uviesť.

Dalajláma predstavuje v povestiach mladého šuhaja (jarné slnko), ktorý dlhý čas zápasí uväznený u starého strigôňa (zima, tma, chlad). Tento zápas je symbolom zápasu jari, nového života s povolujúcou zimou. Dalajláma má zázračného tátoša Sivka, ktorý predstavuje slnečné teplo (slncový kôň). Po oslobodení nastáva etapa Dalajlámových činov na zemi, t.j. „účinky trojsvetlého slnka a doby letnej v prírode, kde človek i zver dýcha, rastlinstvo rastie“. Jeho úlohou je získať ruku princeznej Vinety.¹⁴⁶ „Šuhaj povolaný všetko to osvobodiť, oživiť, odkliať t. j. zemskú prírodu k letnému zjavnému krásy a života priviesť; ukrýva sa nepoznatý v službe pecúcha, zlaté vlasy pod barančinou, zlatý odev pod myšacou bundičkou, neústavným opakovaním vymysleného, bezvýznamného 'dalajlama' leda to dáva na javo, že nenie úplne nemý neschopný, nevedomý...“ Napokon Dalajláma víťazí a podobný Panovi zázračnou písťalkou vyvoláva z úkrytov zvieratá. Dalajláma predstavuje „*slnce letné víťazné, nevesta Vineta t. j. príroda zemská, tátoš Sivko a kráľ t. j. kráľovský velebný čas leta.*“¹⁴⁷

V teoretických náhľadoch na ľudovú slovesnosť vychádzal Dobšinský z E. Štúra, S. Reussa, K. J. Erbena a A. Mickiewicza. K teoretickým úvahám o ľudovej slovesnosti bola dokonca roku 1846 usporiadaná v Levoči konferencia na tému: „*Čo kto z nás vidí v povestiach a za čo jich uznáva*“. Zasadnutia sa zúčastnil aj Dobšinský, ktorý „*videl v nich zmysľanie našich predkov o princípe dobra a zla, o vyšších bytostiach, o mravnom, spoločenskom i občianskom živote.*“¹⁴⁸

8. Čiastkové indické reálie v slovenskej literatúre

Už prirovnanie Gangy k Mliečnej dráhe v diele S. H. Vajanského naznačovalo, že povedomie o indických reáliách od druhej polovice 19. storočia stúpalo. Mohla za to aj väčšia dostupnosť kníh, preklady cestopisov a reportáže zo svetových výstav, kde sa ako britská kolónia predstavovala India. V diele **Gustáva Zechentera-Laskomerského** *Prechádzky po*

¹⁴⁶ Dobšinský ju odvodzuje od mena Vít, resp. Svantovít, staroslovanského božstva svetla a tepla.

¹⁴⁷ Dobšinský, P. *Úvahy o slovenských povestiach*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 9.4.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/204/Dobsinsky_Uvahy-o-slovenskych-povestiach

¹⁴⁸ Urbancová, V. *Začiatky teoretického záujmu o ľudovú rozprávku*. In: Slovenský národopis, 1976, roč. 24, Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, str. 437

svetovej výstave vo Viedni nachádzame takýto popis indického pavilónu: „Ani bohatá Východná India so svojimi plodmi a mýtom nezostala v pozadí. Kroj, zbraň, domáce náradie sú pozoruhodné. Bývanie indického naboba je vystrojené báječnou nádherou. — Ako každá krajina, národ, národík, preteká sa i Veľká Británia svojimi vražednými strojmi.“ Ďalej už pokračoval popisom britskej časti.¹⁴⁹ Zmienky o Indii nájdeme aj v spise *Ako byliny putujú*. Populárno-vedeckej literatúre sa venoval napríklad i K. Kuzmány v knihe *Z ciest*.

Širokej verejnosti priblížili Indiu skrze čaj, korenie a ďalšie potravinové produkty aj kuchárske knihy, napr. *Recepty prastarej matere* od T. Vansovej alebo *Prvá kuchárska kniha v slovenskej reči* od J. Babilona. Z romantickej literatúry môžeme ešte spomenúť autora historickej prózy S. Tomášika, ktorý spomína Indiu ako vlasť kočovných „cigánov“: „Ja by som veru pristal, povedal Zubál, keby sa všetci, koľko ich je, vysťahovali z krajiny naspäť do Egypta alebo až hen do Indie k svojim malajským bratom.“¹⁵⁰ Záujem o rómsku problematiku bol veľkou hybnou silou indoeurópskeho výskumu, ako to ukázali už prví slovenskí romisti **P. Lichner** (1816-1884) a **J. J. Ihnátko** (1840-1885). J. J. Ihnátko publikoval práce o vzťahu indoeurópskych jazykov. V pozostalosti P. Lichnera sa našiel zošit *Wissenschaftliche Notizen*, „kde sa popri rozličných poznámkach a údajoch a dokladoch zo sanskrtu, arabčiny, hebrejčiny a iných jazykov nachádza aj 34-stranový nemecko-cigánsky slovník...“¹⁵¹

Treba spomenúť aj historikov so záujmom o mytológiu iných národov, vrátane staroindickej, hoci o tom máme iba sekundárne zdroje.¹⁵² Napríklad P. Križko, zakladateľ slovenskej muzeológie, ktorý sa podobne ako v prípade Rukopisu kráľovédvorského, snažil so skupinou vzdelancov na vrchu Veleštúr pri Kremnici vytesať do kameňa falošné slovanské runy – dôkaz starého písomníctva Slovanov.

Himaláje nachádzame ako komponent prirovnania u fundamentálneho autora **P. O. Hviezdoslava** (1849 – 1921). V básni *Prekladajúc Hamleta* spomína Himaláje ako monument duchovnej výšky, kam dosiahlo Shakespearovo dielo a kam sa spolu s ním vzniesol i Hviezdoslav:

*Jak striežik ukryl som sa pod orličie krielo.
Nie, by som (jak to povest' o striežiku vraví),
keď nosič, vták – kráľ, stíši v letku od únavy,*

¹⁴⁹ Zechenter-Laskomerský, G. K. *Život a dielo*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 4.2.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1344/Zechenter-Laskomersky_Prechadzky-po-svetovej-vystave-vo-Viedni/2

¹⁵⁰ Tomášik, S. Vešelinovo dobytie Muráňa. In: *Ohne na Muráni*. Bratislava: Tatran, 1971, str. 182

¹⁵¹ Ráčová, A. *Indologický vedecký výskum a popularizácia na Slovensku*. Príspevok z konferencie Stav výskumu a výuky mimoeurópskych kultúr na Slovensku. Trenčín, 27. 11. 2003

¹⁵² In: *Pavol Križko*. Pripravil Július Valach. Martin: Matica slovenská, 1991

nad neho zrazu, trebárs na piad', brnkol smelo

*(ba hrom by musel rozbiť drzé vrába čelo,
hrom z čista jasna!...), nie; tej použil som spravy,
by aspoň raz som zlizol Himalaj ten slávy,
kam génij ľudstva vsadil métou svoje dielo...¹⁵³*

Prirovnanie k Himálajam ako vrcholu duchovnej výšky nachádzame aj v básni *Čítal iste ako malý žiačik*: „...Ó, ja žijem! žijem/ nekonečne v svetlom Tatier báji, chovanec ich/ šťastný, lebo nesmrteľný mladoň,/ odchovanec pre Himaláj neba!“¹⁵⁴ Rovnako nachádzame Himaláje aj v básni *Je obrátenie Pavla*, kde Hviezdoslav popisuje svoje vnútorné rozpoloženie: „Môj obzor / je šíry tak i jasný ako predtým;/ tá prekážka, to isté prázdno v ňom./ Naľavo strmí ako Himalaj/ vrch neprávosťou navrstvený ľudskou...“¹⁵⁵ Napokon nachádzame Himaláje aj v monumentálnom diele *Krvavé sonety*, ktorými básnik ešte roku 1914 reagoval na udalosti Prvej svetovej vojny a za ktoré bol navrhnutý na Nobelovu cenu za literatúru. Himaláje sa tu vyskytujú ako symbol ťarchy a monumentálnosti :

*„Preds' nemožno! že bytosť veľkých črt
v ňom bol bys' poslal na svet bez účelu:
len iným tóniť — obťažil' zem celú
sťa Himalaj, mráz družinou, hlad, smrť...“¹⁵⁶*

Indické konotácie nachádzame aj u najväčšieho slovenského symbolistického básnika **I. Kraska**, ktorého záujem o východné filozofie bol všeobecne známy. Pojem „nirvány“ sa vyskytuje v básni *Topole*, ktorú pre vykreslenie atmosféry uvádzam celú:

Topole

*Hej, topole, tie topole vysoké!
Okolo nich šíre pole - -
Čnejú k nebu veľké, čierne
- zrovnaj ako čiesi bôle -*

¹⁵³ Hviezdoslav, P. *Básnické dielo*. Bratislava: Kalligram, 2006, str. 209

¹⁵⁴ Hviezdoslav, P. *Čítal iste ako malý žiačik*. In: Stesky II. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 5.5.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/28/Orszagh-Hviezdoslav_Stesky-2/13

¹⁵⁵ *ibidem*

¹⁵⁶ Hviezdoslav, P. *Krvavé sonety*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 5.5.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/112/Orszagh-Hviezdoslav_Krvave-sonety/1

topole.

Hej, topole, tie topole bez lístia!

Duch jak čísi špatnej vôle

hrdo stoja ošarpané,

v mraze, vetre nahé, holé

topole.

Hej, topole, tie topole bez žítia!

Nemo stoja v úzkom kole

- príznaky s'á z nirvány by –

pozerajú v prázdno dole

topole.

Hej, tie hrdé, vysočičné topole!

Ako vzhľad ich duch môj zmizne...

Hore...? Dolu...? Do nirvány...?

- Ako havran ošarpaný

do noci...¹⁵⁷

Ďalší záujem o Indiu vzbudili u slovenskej inteligencie východné filozofie. Na rozdiel od doby L. Štúra však vzdelanci nepoužívali znalosti na vyzdvihnutie kresťanstva, ale, naopak, proti nemu. Na tom mala podiel časť rakúsko-uhorskej nekatolíckej (resp. protikatolíckej) inteligencie, inšpirovaná činnosťou Teozofickej spoločnosti vo Viedni a názormi ruského umelca N. K. Rericha a ďalších. Tento prúd ovplyvnil pacifistov **A. Škavrana** a **D. Makovického** – stúpcov L. N. Tolstého.¹⁵⁸ D. Makovický, osobný Tolstého lekár, osoba požívajúca mimoriadnu dôveru spisovateľa (Makovický bol jediný, koho si so sebou vzal Tolstoj na osudný útek z panstva v Jasnej Poľane), prekladal z ruštiny a z jeho života po boku spisovateľa sa zachovali rozsiahle denníky. Makovický i Tolstoj boli obdivovatelia Gándhího, učenia o ahínse (táto téma bola aktuálna v čase rusko-japonskej vojny roku 1905), reinkarnácii, vegetariánstva a východných náuk. Z denníkových záznamov Makovického sa zachovalo mnoho dokladov o Tolstého korešpondencii z Indie, napríklad: „Nedávno obdržel L.N. dopis od Inda, Baby-Bharatiho, jenž mimo jiné píše: 'Nikdo japonsko-ruské války neželí více nežli já, Ind, jenž má rád mír. Vy, západní lidé, musíte svou civilizaci a své náboženství svěřiti nám, lidem Východu. V nynější době, byť nás naši křesťanskí bratři

¹⁵⁷ Krasko, I. *Poézia*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1960, str. 43

¹⁵⁸ Oktavec, F. *Slovenskí tolstojovci. Dušan Makovický – Albert Škarvan*. Súbor 32 pohľadníc. Martin: Matica Slovenská, 1986.

sebe více nazývali pohany, my jich tím jménem nikdy nenazveme. Je-li křesťanství rovno svým skutkům, jsme rovni vám. Dajte nám nejlepší ze své civilizace, ale neberte nám našich starodávných základů[...]' Jiný Ind píše: 'Drahý Mahatmo! Ma v sanskritu znamená veliká duše. A tou jste od hlavy až k patě. Vy jste jediný v pravdě veliký člověk, na tom materialistickém Západě, zaslepeném mocí a zatměným rozumem.'¹⁵⁹ Tieto informácie sa však slovenskej literatúry týkajú iba z pohľadu Makovického denníkových zápiskov.

Pre výskum slovenského vedomia o Indii je mimoriadne významné dielo evanjelického kňaza, polyglota, vzdelanca a pacifistu s pohnutým osudom, **J. Maliarika** (1869-1946). Pre časový presah skúmaného obdobia J. Maliarika do tejto práce nezahrňujem, i keď načim spomenúť aspoň jeho záujem o Indiu, ktorý mal za cieľ preskúmať a zjednotiť svetové náboženstvá. Na pôde Teozofickej spoločnosti vo Viedni mal roku 1909 prednášku *Die Anfangsgründe der Schri Schankara Acharya'schen Philosophie*. Maliarik v dobe pred vojnou písal pacifistické listy svetovým monarchom a vymenil si niekoľko listov s M. Gándhím. O indickej filozofii napísal spisy: *Od časného k večnému podľa Šrí Šankaračária* (1909), *Drei Welterlö-sungsworte. Ein Christliches. Ein Philosophisches. Ein Vedantisches; Védantické slovo spásy; Cesta k blahu a mieru zmierením náboženstiev... a osvietením a polepšením národov...* (1929), *Om!...Tat!...Sat!... Moja korešpondencia s indickým kráľom Mahendra Pratap, rádžom.* (1933) V diele *Svätý trojúder na brato-skalu, základ to našej budúcnosti čili Kriesenie z mŕtvych slovenského národa* (1928) dokazuje starobylosť Slovákov a hľadá sanskrtský pôvod v slovenskej lexike a toponymii.

9. Záver

V práci sa mi podarilo zhrnúť obraz v literatúre u najvýznamnejších slovenských spisovateľov od konca 18. storočia do roku 1918. Ukazuje sa, že záujem o Indiu bol motivic-ky veľmi rôznorodý (politický, historický, jazykovedný, religionistický, literárny) a na písom-níctvo národa s takou malou populáciou, akú malo Slovensko v rámci Uhorska v 19. storočí – aj veľmi bohato zastúpený. Každá z týchto oblastí záujmu sa vlastne tiahla kontinuálne až do konca sledovanej doby (napríklad záujem o sanskrtské etymológie u Jána Hollého a o sto rokov neskôr u Jána Maliarika; poznámky o indických eposoch u P.J.Šafárika až po literárne eseje S.H. Vajanského).

---

¹⁵⁹ Makovický, D. Jasnopoljanské zápisky. Díl 1.Praha: B. Kočí, 1924, str. 118

Niektoré zo zastávaných stanovísk sa v priebehu sledovaných sto päťdesiatich rokov diametrálne zmenili (nadšenie z odvodzovania pôvodu Slovanov z Indie, až po jeho skeptické vyvracanie), iné prešli rôznymi amplitúdami. Takýto vývoj zaznamenali napríklad východiská bádania indickej mytológie. Kým Ján Kollár nadšene pátra po predkresťanských panteónoch, o generáciu mladší Ľudovít Štúr vyzdvihuje proti Indii Slovanstvo a kresťanstvo a napokon na začiatku 20. storočia Tolstého prívrženci D. Makovický a A. Škavran a zároveň aj J. Maliarik, obdivujú východné myslenie, zvlášť koncepciu ahínsy, ako alternatívu ku kresťanstvu. Z politických postojov sa všetky generácie národovcov zhodli na kritike Veľkej Británie za koloniálnu politiku, pripomínajúcu pomery v Uhorsku.

V mnohom sa líšili aj umelecké a vedecké prístupy autorov. Z romantických básnikov vedel indický motív spracovať v básni iba A. Sládkovič a S. Vozár.

V práci sa mi, žiaľ, nepodarilo dospieť k úplnej syntéze týchto motívov. Jednako je to dané osobitosťou každého autora, rozvetveným a navzájom si protirečiacimi argumentmi ako napríklad u J. Maliarika alebo J. Kollára. Nevýhodou tu bola aj nemožnosť preskúmať úplne celý materiál slovenského písomníctva do roku 1918. V porovnaní s českou dobovou literatúrou v slovenskej absenteje viac odborných statí a prozaických, či sujetových námetov.

Indické motívy v staršej slovenskej literatúre by si zaslúžili rozhodne ešte rozsiahlejšie bádanie, ktoré by mohlo v budúcnosti priniesť veľmi zaujímavé výsledky, zvlášť čo sa týka v zahraničí dostupných zdrojov, ako je napríklad preklad Mahábháraty bratislavského rodáka Š. Tamaška, nachádzajúci sa v archíve viedenskej Národnej knižnice. Alebo stratené poznámky o orientálnych kultúrach osvietenského vzdelanca A. F. Kollára.

Na záver dodávam ešte osobné potešenie z možnosti venovať sa tejto téme a pracovať s pôvodnými prameňmi, ktorá mi pomohla znovuobjaviť vysokú literárnu úroveň skúmaných diel a až s údivom sledovať vnútorný svet takých veľkých autorov, ako napríklad J. Hollý, Ľ. Štúr a A. Sládkovič.

10. Zoznam použitej literatúry

10.1. Pramene

Ambruš, J. *Korešpondencia Jána Hollého*, Martin: Matica slovenská, 1967, str. 53.

- Ambruš, J. *Ludovít Štúr*. Dielo v piatich zväzkoch, zv. 2, Bratislava, 1956.
- Görres, J. J. *Mythengeschichte der asiatischen Welt*, zv. 1, Heidelberg, 1810, str. 202-203
- Hollý, J. *Dielo*. Výber zost. a chron. sprac. J. Štibraný, zv. 2 Bratislava: Tatran, 1985.
- Hollý, J. *Dielo Jána Hollého*. Prichyst. J. Ambruš, zv. 3. Trnava: Spolok Sv. Vojtecha, 1950.
- Hviezdoslav, P. *Básnické dielo*. Bratislava: Kalligram, 2006.
- Chalupka, S. *Básnické dielo*. Martin: Matica slovenská, 1952.
- Kollár, J. *Básně. Vybrané spisy Jana Kollára*, zv. I, Praha: Československý spisovatel, 1952.
- Kollár, J. *Národné spievanky*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1953.
- Kollár, J. *Rozprawy o gmenách, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho kmenů*. Budín: Kráľovská univerzitná tlačiareň, 1830.
- Kollár, J. *Staroitalia slavjanská, aneb objevy a důzy živlů slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a v literatuře nejdávnejších vlaských a sousedných kmenů, z kterých zřejmo, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavjané nad jiné čemější byli*, Viedeň: Cisárska kráľovská dvorská a štátna tlačiareň, 1853.
- Kollár, J. *Výklad čili, Přímětky a vysvětlivky ku Slávy dceře*. Praha: Knihkupectví I. L. Kober, 1875.
- Kráľ, J. *Balady a piesne*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961.
- Krasko, I. *Poézia*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1960.
- Makovický, D. *Jasnopoljanské zápisky*. Díl 1. Praha: B. Kočí, 1924
- Paulíny-Tóth, V. *Slovenské bájeslovie*, In: Turčiansky Sv. Martin, tlačou kníhtlačiarsko-účastinár.spolku-nákladom spisovateľovým. 1876.
- Reuss, G. *Hviezdoveda, alebo Životopis Krutohlava čo na Zemi, okolo Mesiace a slnka skúsil a čo o obežniciach, vlasaticiach, pôvode a konci sveta vedel*. Do súčasného jazyka preložila a doslov napísala V. Urbancová. Bratislava: Tatran, 1984.
- Sládkovič, A. *Dielo*, zv. I, Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961.
- Sládkovič, A. *Dielo*, zv. II, Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961.
- Sládkovič, A. *Spisy básnické Andreja Sládkoviča: Na storočnú pamiatku básnikovho narodenia*. Turčiansky Sv. Martin: Matica Slovenská, 1920.
- Šafárik, P. J. *Literatúra, jazyk a spoločnosť*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961.
- Šafárik, P.J. *Slovanské starožitnosti*. V Praze, nákladem kněhkupce Bedřicha Tempského, 1862.
- Šafárik, P. J. *Spisy Pavla Jozefa Šafárika. Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo Košice, 1992.
- Šafárik, P. J. *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki*. Kráľovská tlačiareň vo Viedni, 1828.

Tomášik, S. Vešelinovo dobytie Muráňa. In: *Ohne na Muráni*. Bratislava: Tatran, 1971.

Vajanský, S. *Blížence*. Turčiansky sv. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1943.

Vajanský, S. *Koreň a výhonky*, Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1962.

Vajanský, S. *Kotlín*. Turčiansky sv. Martin: Vydanie Kníhkupecko-nakladateľského spolku, 1901.

Vzájemné listy Josefa Dobrovského a Jiřího Ribaye z let 1783-1810. Praha: Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1913.

Záborský, J. *Dielo I*. Bratislava: Tatran.

Záborský, J. *Dielo II*. Bratislava: Tatran.

10.2. Literatúra

Bodnár, J. *Dejiny filozofického myslenia na Slovensku*. Bratislava: Veda, 1987.

Boflík, J. (ed.) *Samo Vozár: výsledky celoslovenskej konferencie o jeho živote a diele dňa 14. Apríla 1969 v Rimavskej Sobote*. Bratislava: Obzor, 1970.

Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté. Praha: Libri, 1999.

Filipský, J. *Encyklopedie indické mytologie: postavy indických bájí a letopisů*, Praha: Libri, 2007.

Oktavec, F. *Slovenskí tolstojovci. Dušan Makovický – Albert Škarvan*. Súbory 32 pohľadníc. Martin: Matica Slovenská, 1986.

Rosenbaum, K. *Vzťahy slovenskej a českej literatúry 19. a 20. storočia*. Bratislava: Obzor, 1989.

Said, E. W. *Orientalismus*. Praha: Paseka, 2008.

Sedlák, I. a kol. *Dejiny slovenskej literatúry*, zv. 1. Martin: Matica slovenská, 2009.

Sloboda, J. (ed.) *Búrkam divým v ústrety: Na 150. výročie narodenia Janka Kráľa*. Bratislava: Obzor, 1972.

Urbancová, V. Národopisné práce Gustava Reussa. In: *Slovenský národopis*, 1977, roč. 25, č. 2, str. 289-314.

Urbancová, V. Začiatky teoretického záujmu o ľudovú rozprávku. In: *Slovenský národopis*, 1976, roč. 24, Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, str. 437.

Valach, J. *Pavol Križko*. Martin: Matica slovenská, 1991

Vlček, J.: *Kapitoly zo slovenskej literatúry*. Bratislava: Slov. vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954.

10.3. Elektronické zdroje

Dobšinský, P. *Úvahy o slovenských povestiach*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 9.4.2012].
Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/204/Dobsinsky_Uvahy-o-slovenskych-povestiach

Hollý, Ján: *Katolíckí spevník I*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 7.2.2012].

Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/985/Holly_Katolicki-spevnik-I/7

Hviezdoslav, P. *Čítal iste ako malý žiak*. In: Stesky II. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 5.5.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/28/Orszagh-Hviezdoslav_Stesky-2/13

Kollár, J.: *Slovník slavianských umelcov všetkých kmeňov*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 4.2.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1224/Kollar_Slovnik-slavianskych-umelcov-vsetkych-kmenov

Rakovský, M.: *O svetskej vrchnosti*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 5.5.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/408/Rakovsky_Spis-10-O-svetskej-vrchnosti/8

Silasi, P. O. *Zo Slovenska do Východnej Indie*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 5.5.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1716/Silasi_Zo-Slovenska-do-Vychodnej-Indie/1

Vozár, Samo: *Z epiky*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 4.2.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/151/Vozar_Z-epiky/12

Zechenter-Laskomerský, G. K. *Život a dielo*. Zlatý fond denníka SME 2007, [cit. 4.2.2012]. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1344/Zechenter-Laskomersky_Prechadzky-po-svetovej-vystave-vo-Viedni/2

Anotácia

Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce je detailné skúmanie obrazov a zmienok o Indii v slovenskej literatúre do roku 1918. Táto problematika ešte nebola doposiaľ spracovaná. Práca má popisný a systematizujúci charakter, prináša náčrt hlavných motívov záujmu o Indiu u dobovej slovenskej inteligencie. Hlavným zdrojom je skúmanie prvotných prameňov, na základe ktorých sú popísané príčiny historického, jazykového, religionistického, etnologického, literárneho a spoločensko-politického skúmania Indie.

Práca je delená na dve časti. Prvá sa venuje obrazu Indie u najvýraznejších postáv súdobého písomníctva: J. Hollého, J. Kollára, P. J. Šafárika a L. Štúra. Súčasťou každej kapitoly je stručný portrét literárnej osobnosti a na záver zhodnotenie jej inšpiračných zdrojov. Druhú časť tvorí rozdelenie autorov podľa žánru alebo oblasti záujmu. Práca obsahuje značný citačný materiál. Podáva obraz o myslení súdobej slovenskej inteligencie o Indii.

Synopsis

The main goal of this bachelor thesis is detailed research into the images and reflexions of India in old Slovak literature up to 1918. This issue haven't been explored before. Thesis has descriptive and systematic character. It describes cardinal motives of interest in India by contemporary Slovak intelligentsia. As principal bases were used historical literary sources.

Kľúčové slová:

obraz Indie
slovenská literatúra
sanskrt

Key terms:

Image of India
Slovak literature
sanskrit